

**YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

T-95016

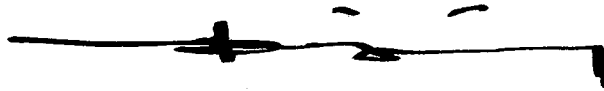
**MEKÂN KURGUSUNUN
KULLANICILAR ÜZERİNDEKİ
PSİKOLOJİK ETKİLERİNİN
ÖRNEKLERLE İNCELENMESİ**

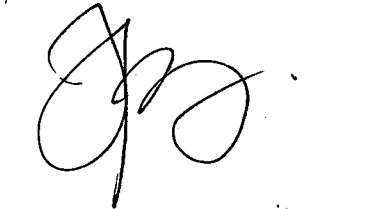
Mimar Çağlayan GÜRPINAR

**F.B.E. Mimarlık Anabilim Dalı Mimarî Tasarım Programında
Hazırlanan**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: Prof. Ali DÜZGÜN

**Prof. Dr. Harun
MUTLUPINAR**

Doç. Dr. Hüseyin CENGİZ

İSTANBUL, 2000

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ŞEKİL LİSTESİ.....	iv
RESİM LİSTESİ.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç.....	2
1.2 Kapsam.....	2
1.3 Yöntem.....	3
2. MEKÂN KURGUSU.....	4
2.1 Mekân Kavramı ve Tanımları.....	4
2.2 Mekân Kavramının Tarihsel Süreç İçinde Gelişimi.....	6
2.3 Mekân Sınıflandırması.....	7
2.3.1 Durağan mekân.....	7
2.3.2 Yarı durağan mekân.....	8
2.3.3 Devingen mekân.....	8
2.4 Mekân Kompozisyonu.....	9
2.5 Mekân Bileşen ve Öğeleri.....	10
3. MEKÂN ve İNSAN İLİŞKİSİ.....	11
3.1 Mekân ve Algılama.....	11
3.1.1 Mekân algılamasını sağlayan etkenler ve insan üzerindeki psikolojik etkileri.....	11
3.1.1.1 Renk.....	11
3.1.1.2 Doku.....	14
3.1.1.3 Biçim.....	15
3.1.1.4 Ölçü, oran ve ölçek.....	16
3.1.1.5 Isı.....	17
3.1.1.6 Ses.....	18
3.1.1.7 Işık.....	18
3.1.1.8 Koku.....	19
3.1.1.9 Kalabalık.....	19
3.2 Mekân ve Kullanıcı Gereksinimleri.....	20
3.2.1 Kullanıcının ergonomik gereksinimleri.....	21
3.2.2 Kullanıcının fizyolojik gereksinimleri.....	22
3.2.3 Kullanıcının psiko - sosyal gereksinimleri.....	22
3.2.3.1 Mahremiyet gereksinimi.....	23
3.2.3.2 Egemenlik alanı.....	26
3.2.3.3 Kendileme / Kişiye özgü kılma.....	27
3.2.4 Kullanıcının davranışsal gereksinimleri.....	28
3.2.5 Kullanıcının estetik gereksinimleri.....	29

3.3	Mekân Kullanıcısının Tipolojisi.....	30
3.3.1	Yaş kriteri.....	30
3.3.2	Cinsiyet kriteri.....	31
3.3.3	Fizyolojik yapı kriteri.....	31
3.3.4	Kültür kriteri.....	32
3.3.5	Gelir grubu kriteri.....	33
3.3.6	Mekânı kullanım amacı kriteri.....	33
3.4	Mekân Kullanıcısı Olarak Çocuk.....	33
3.4.1	Konut.....	35
3.4.2	Konut yakın çevresi.....	35
3.4.3	Okul.....	36
3.4.4	Kentsel oyun alanları.....	36
4.	MEKÂN KURGUSUNUN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİLERİNİN ALAN ÇALIŞMASI İLE İNCELENMESİ.....	37
4.1	Şirin Papatya Çocuk Evi'nde Yapılan Alan Çalışması.....	38
4.1.1	Gözlem sonuçları.....	38
4.1.2	Anket sonuçları.....	39
4.2	Karşıyaka Beyaz Balon Çocuk Evi'nde Yapılan Alan Çalışması.....	42
4.2.1	Gözlem sonuçları.....	42
4.2.2	Anket sonuçları.....	43
4.3	Karşıyaka Belediyesi Ayşe Kaya Etüt ve Anaokulu'nda Yapılan Alan Çalışması.....	52
4.3.1	Gözlem sonuçları.....	52
4.3.2	Anket sonuçları.....	59
4.4	Yapılan Alan Çalışmalarının Değerlendirilmesi.....	62
5.	SONUÇLAR.....	64
	KAYNAKLAR.....	65
	EKLER.....	69
	Ek 1 Renklerin kullanıldıkları mekânlara göre bireyler üzerindeki etkisi.....	69
	Ek 2 Mekân bileşenlerinin yüzeylerinde kullanılan renklerin etkisi.....	70
	Ek 3 Anket Formu.....	71
	ÖZGEÇMİŞ	75

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 2.1 Eylem karakterlerine göre mekân değerleri.....	9
Şekil 2.2 Durağan mekân / Devingen mekân.....	9
Şekil 3.1 Davranışsal gereksinimler için gerekli uzaklıklar.....	28

RESİM LİSTESİ

	Sayfa
Resim 4.1 Şirin Papatya Çocuk Evi'nin dışarıdan görünüşü.....	38
Resim 4.2 Anaokulunun arka bahçesinden görünüş.....	39
Resim 4.3 Pembe sınıf.....	40
Resim 4.4 Seramik odasından görünüş.....	41
Resim 4.5 Karşıyaka Beyaz Balon Çocuk Evi'nin dıştan görünüşü.....	42
Resim 4.6 Sınıf içinde yer alan açık raflar.....	43
Resim 4.7 Yönetime ait oda kapısı.....	44
Resim 4.8 Bina içindeki doğal ışık.....	45
Resim 4.9 Çocuğun boyutuna uygun masa ve sandalyeler.....	46
Resim 4.10 Oyuncak odasından görünüş.....	47
Resim 4.11 Kukla odasından görünüş.....	48
Resim 4.12 Çocuk Evi'nin bahçesinden görünüş.....	49
Resim 4.13 Yabancı dil sınıfı.....	50
Resim 4.14 Çocuklara ait tuvaletten görünüş.....	51
Resim 4.15 Karşıyaka Belediyesi Ayşe Kaya Etüt ve Anaokulu'nun dışarıdan görünüşü..	52
Resim 4.16 Sınıfın duvarlarından bir görünüş.....	53
Resim 4.17 Sınıf içinde oynayan çocuklar.....	54
Resim 4.18 Sınıf içinde oynayan çocuklar.....	55
Resim 4.19 Çok amaçlı salondan görünüş.....	56
Resim 4.20 Çok amaçlı salonda yer alan oyuncak park.....	57
Resim 4.21 Okulun bahçesinden görünüş.....	58
Resim 4.22 Masa altını kullanan çocuklar.....	60
Resim 4.23 Yatak odasından görünüş.....	61

ÖNSÖZ

Mimarların sanki sadece teknik ve sanatsal faaliyetler yürüttüğü yolunda bir değer yargısının, toplumun büyük bir çoğunluğunda hakim olduğu inkâr edilemez. Mimarlıkla yakından ilgilenmeyen kişilerin bu şekilde düşünmesi haklı da görülmelidir. Çünkü mimar, teknik ve sanatsal yeteneklerini kullanarak, insanlar için güzel mekânlar yaratmaya çalışan kişidir. Oysa amaç insanlar için iyi bir şeyler üretmek olduğuna göre, insanların istek ve gereksinimlerini iyi tespit etmek de mimarın görevidir. Bunun bilincinde olan mimarlar, oluşturacakları mekânların, bunları kullananları nasıl etkileyeceğini bilmek ve bunu hesaba katarak projelerini yapmak ve hayata geçirmek zorundadırlar. Mimarın yapmış olduğu binanın kullanıcıyı tam anlamıyla memnun etmesi için, kullanıcının mekândan psikolojik olarak da olumlu etkilenmesi, hiç olmazsa olumsuz etkilenmemesi zorunludur.

Yüksek lisans tezi olarak böyle bir konuyu ele almış olmaktan çok büyük mutluluk duydum. Çünkü lisans eğitimimin sonunda öneminin tam olarak farkına varamamış olduğum, oysa meslekî açıdan ihmal edilemeyecek bir konuyu yakından inceleme ve bu konuda daha fazla bilgi edinme fırsatı buldum. Sayın Hocam ve Tez Danışmanım Prof. Ali Düzgün' e bana böyle önemli bir konuda çalışmamı önerdiği için minnettarım. Şüphesiz ki yapmış olduğum bu çalışma pek çok eksiklikler taşımaktadır; ancak elimden geldiğince yanlış yapmamaya, önemli hiçbir hususu gözden kaçırmamaya çalıştım. Sayın Hocam' ın bana böyle önemli bir konu önermek suretiyle göstermiş olduğu güvene layık olmak için elimden geleni yaptım. Bu amacıma biraz olsun yaklaşabildiysem ne mutlu bana!

Bu tezi ortaya çıkarana dek, bana bilimsel açıdan yardımcı olan ve sürekli olarak cesaretlendiren Sayın Hocam Prof. Ali Düzgün'e; benden desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen sevgili teyzelerim Suzan Kalkavan ile Şükran Ayberk'e ve biricik dostum Y.Mimar A. Tülay Yaman'a ve sevgili aileme sonsuz saygı ve şükranlarımı sunarım.

Ocak, 2000

Çağlayan Gürpınar

ÖZET

Mekân insanların fiziksel, psikolojik ve sosyal gereksinimlerini gidermek üzere içinde yaşadığı doğal ve yapay bir çevredir. İnsanlar bu çevrenin sınırlarını somut veya soyut olarak duyuları ile algırlar.

Tüm mimari mekânlar insanlar üzerinde pek çok etkiye sahiptir. Bunların en önemlilerinden biride psikolojik olanlarıdır. Biliyoruz ki, insanlar gereksinimlerini yeterince karşılayabildikleri sürece mutludurlar. Eğer insanlar mekânın kötü psikolojik etkileri nedeniyle gereksinimlerini yeterince iyi bir şekilde karşılayamayacak olurlarsa mutsuz da olurlar.

Mimarlar, insanların gereksinimlerine en iyi şekilde yanıt verecek ve onlar üzerinde olumsuz bir etki yaratmayacak koşullarda onları mümkün olduğunca mutlu ve huzurlu kılacak tasarımlar gerçekleştirerek, insanların daha mutlu ve psikolojik açıdan da daha sağlıklı olmalarına yardım edebilirler.

Mimarların bu amaca ulaşabilmek için farklı mekânların ve farklı mekânsal etkenlerin insanlar üzerindeki psikolojik etkileri hakkında bilgi sahibi olmaları gereklidir. Bu çalışma ile mimarların dikkati bu noktaya çekilmeye gayret edilmiştir. İnanılmıştır ki, mekanın psikolojik etkileri ne kadar dikkate alınır, mekanların ve dolayısıyla kullanıcının kendisi o kadar nitelikli olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Mekân Kurgusu, Mekân ve İnsan Psikolojisi, Mekânın İnsan Üzerindeki Psikolojik Etkileri, Mekân ve Çocuk, Mekân Kullanıcısının Tipolojisi

ABSTRACT

Space is a natural and artificial environment that humanbeings live in to satisfy their physical, psychological and social needs. They perceive the boundaries of this environment by their senses both in concrete and abstract ways.

All architectural spaces have many effects on people. The most important one of these effects is the psychological one. We know that people are happy as long as they are capable of providing answers to their needs. If people can not provide them sufficient enough because of the effects of the environment, they begin to become unhappy.

Architects can help people to become psychologically more happy and comfortable by providing designs that will give the best answers to their needs and designs that will not cause any negative effects on them.

In order to reach that aim, architects must have the knowledge about different spaces and their effects on people. This study tries to canalize the architects' attention to this point. In this study it has been believed that the more the psychological effects of spaces are considered during design, the more the spaces and indirectly the life itself will be of good quality.

Keywords: Installation of Space, Space and Human Psychology, Psychological Effects of Space on Human, Space and Child, Typology of Space User

1. GİRİŞ

Mekân – insan ilişkileri 20.yüzyılın ikinci yarısından sonra üzerinde önemle durulan konulardan biri haline gelmiş, özellikle son yıllarda konunun çeşitli boyutları üzerinde kavramsal alanda çalışmalar yapılmıştır. Çünkü hızla artan nüfus, ilerleyen teknoloji, kısıtlı alan ve yapılaşma, ekonomik kaygılar mekân kurgusunun oluşumunu farklı şekillerde etkilemeye başlamış, bu da doğal olarak insana yansımıştır.

Doğduğu andan itibaren kendini bir mekân içinde bulan insan, standart gereksinimlerini karşılamak için farklı mekân arayışlarına girmiştir. Kimi zaman barınma, kimi zaman korunma, kimi zaman eğlence, kimi zaman eğitim vb. gereksinimlerini karşılamak için kendine uygun mekânlar yaratmıştır. Mekân insanın gereksinimlerine ve beklentilerine yanıt verdiği gibi kurgusu ile de insanı etkileyerek davranışlarını belirlemesine neden olur. Örneğin, iyi tasarlanmış bir alışveriş merkezi, sadece gezme amacıyla gelen bir insanı psikolojik olarak alışverişe yönlendirebilir ya da kötü bir çalışma ortamı insanın iş veriminin düşmesine neden olabilir. Öte yandan hastane, adliye gibi bazı mekânlar işlevi gereği zaten gergin bir ortama sahiptirler. Bu mekânlar kötü tasarlandığı takdirde kullanıcıları üzerindeki gerginliği daha da artıracaktır. Mekânın insan üzerinde bu denli önemli psikolojik etkilerinin olduğu anlaşıldığına göre, konuyu biraz daha yakından irdelemek ve mekânı oluşturan hangi unsurların insanlar üzerinde hangi psikolojik etkileri yarattığını tespit etmek yararlı olacaktır. Zira böylece mimar, insanın gereksinimlerini karşılayan, iş verimini artıran, içinde rahat, huzurlu ve mutlu olacağı mekânlar tasarlayarak psikolojik anlamda sağlıklı bir toplum oluşmasına yardımcı olabilecektir.

Bu çerçevede, insanın ruhsal gelişimi üzerinde çocukluk döneminin önemi dikkate alınarak çocuğun içinde bulunduğu mekândan ne şekilde etkilendiğini araştırmak zorunludur. Bugüne kadar mekân – insan konulu çalışmaların zenginliğine karşın mekân – çocuk konulu araştırmaların azlığı dikkati çekmektedir. Oysa, çocuğun yaşadığı mekânlarda mutluluğunu sağlayabilmek için çocuğun istekleri, algıları belirlenmeli ve en önemlisi çocuğun mekân ile etkileşimleri izlenmeli ve yorumlanmalıdır. Çünkü mekân kurgusu, içindeki insanı farkında olmadan bilinçlendirir, şekillendirir. Bu nedenle çocuğun yaşadığı mekânı tasarlamak için yapılan çalışmalar; sağlıklı, bilinçli, mutlu bir toplum oluşmasına temelden katkı sağlayacaktır.

Çocuğun mekânla etkileşimini, istek ve algılarını belirlemek kolay bir çalışma değildir. Çünkü çocukluk dönemi, özellikle okul öncesi dönem, sezgilerin baskın olduğu dönemdir, çocuğun algısal ve zihinsel gelişimi henüz tamamlanmamıştır. Grafik gelişimindeki aşamanın yetersizliğinden dolayı büyük ölçekten küçük ölçeğe aktarma yapmak konusunda çocuk problem yaşayabilecek, bu da gerçek çevre bilgisi ve isteğini ortaya koymasını güçleştirebilecektir. Dil ve sözlü ifadenin gelişimindeki yetersizlik de sözlü anketlerin yeterince güvenilir olmamasına neden olur. Bu nedenle çocuklarla yapılacak bir çalışmada tek bir metot ile doğru sonuca ulaşmak mümkün değildir.

1.1 Amaç

Tezin amacı, kullanıcının mekândan nasıl etkilendiğini, içinde bulunduğu mekâna gösterdiği olumlu ve olumsuz tepkileri ve mekân içindeki davranışlarını belirlemek, yorumlamak ve mekândan beklentilerini saptamaktır.

1.2 Kapsam

Mekân kurgusu başlığı altında mekân kavramı ve tanımları, tarihsel süreç içinde gelişimi, mekân sınıflandırması, mekân kompozisyonu, mekân bileşen ve öğeleri açıklanarak konuya temel oluşturulacaktır.

Üçüncü bölümde, mekân ve insan arasındaki iletişimi sağlayan etkenler ile insan üzerindeki psikolojik etkileri verilecek, daha sonra mekân kullanıcısının tipolojik özellikleri, kullanıcının gereksinimleri incelenecek, ardından da mekân kullanıcısı olarak çocuk anlatılacaktır.

Dördüncü bölümde, çocuk – mekân ilişkisi bir alan çalışması ile desteklenecek ve çocuğun mekân algısı hakkında sonuçlara ulaşılmaya çalışılacaktır. Bu çalışmada mekân kurgusunun çocukları psikolojik olarak nasıl etkilediği, çocuğun mekâna verdiği tepkiler ve mekân içindeki davranışları da yorumlanacaktır.

Günümüzde pek çok çocuk, anne – babasının çalışması nedeniyle zamanının büyük bir bölümünü önce yuvalarda sonra anaokullarında geçirmektedir. Bu yüzden alan çalışmasının anaokullarında yapılmasının uygun olacağı düşünülmüştür.

1.3 Yöntem

İşlevi aynı olan üç farklı mekânda alan çalışması yapılmıştır. Gözlem ve soru sorma şeklinde iki ayrı metot kullanılarak, çocuklar üzerinde yapılan alan çalışmasında, aynı mekânı kullanan yetişkinlerin de mekân hakkındaki görüşlerine yer verilmiştir.

2. MEKÂN KURGUSU

Mekân, evrenin en temel, en önemli ögelerinden biridir. Evreni bu öge dışında, ondan soyutlayarak düşünmek, hiç değilse biz insanlar açısından olanaksızdır (Tümer,1984). Hatta evrenin kendisi en geniş anlamda mekândır. İşte bu en geniş anlamda mekânın, yani evrenin bir ögesi olan insan, mekân içinde yer kaplar, mekân içinde hareket eder. Kısaca, mekân içinde varolur (Tümer,1976).

İşte insanı çepeçevre saran mekânı ve giderek de mimarî mekânı hem kuramsal düzeyde incelemek ve böylece bir mekân-bilim ya da mekân kuramı oluşturmak, hem de mimarî mekânı somut olarak yaratmak, biçimlendirmek mimarın görevidir. Bu nedenle, mekân kavramının ve mekân olgusunun, mimarlığın en önemli kavram ve olgularından biri olduğu söylenebilir (Tümer, 1984).

2.1 Mekân Kavramı ve Tanımları

Dünyanın varoluşundan bu yana mekân fiziksel varlığını sürdürmektedir. Dahası temel konusunu oluşturduğu “mimarlık” bir meslek dalı olarak biçimlenip tanımlanmadan önce de mekân vardı. Ancak mekân kavramının kuramsal anlamda mimarlıkta yer almaya başlaması 20.yy başlarına rastlamaktadır. Mekânın kavramsal boyutu da ancak bundan sonra, mimarlıkta bir tartışma ve inceleme konusu olmuş ve ulaşılan sonuçlar, çağımız mimarlığındaki değişim ve gelişmelerde, belirleyici bir rol oynamıştır (Kahvecioğlu,1998).

Türkçe’deki sözcük anlamı, Türk Dil Kurumu – Türkçe Sözlüğünde “Yer, bulunulan yer”, “Ev, yurt”, “Uzay” olarak belirtilen (Anon.,1997), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğünde ise “insanı çevreden belli bir ölçüde ayıran ve içinde eylemlerini sürdürmesine elverişli olan boşluk, boşun” olarak yer alan (Hasol, 1979) mekân kavramını daha iyi anlatabilmek için mimar ve kuramcılar tarafından yapılan bazı mekân tanımlarını irdelemek yararlı olabilir.

Mekân kavramı, Leibniz tarafından “cisimlerin herhangi bir durumu değil, onların birbirlerini izlemelerine olanak sağlayan bir durumlar dizisi” olarak açıklanmıştır (Tümer,1984). Leibniz’e göre varlıkların birbirlerine göre olan konumlarının, yani topolojik durumlarının ortaya çıkardığı ilişkilerin bütünü, mekânı oluşturur. Mekân, bu ilişkileri oluşturan varlıkların yok olmasıyla tanımsızlaşır ve ortadan kalkar (Alp, 1993).

Wright' a göre ise, mimarî mekân “Belli bir eylem, belli bir fonksiyon için hazırlanmış ve örtülmüş bir uzay parçasıdır.” (Bozkurt, 1962).

Moles' e göre, “Mekân, hem bir yer, bir adrestir, koordinatlar sistemiyle ifade edilen bir noktadır; hem de bir nicelik, kullanılan bir yüzey ya da hacimdir, tüketilen ve kullanılan bir sermayedir. Mekân, insanın eylemlerinin geometrik özü olan ve bu eylemlerin gerçekleştirilmesi için gerekli hacimlerdir. Bu anlamdadır ki, mekân varoluşun ve eylemin hammaddesidir.” (Bilgin,1990).

Çubuk, mekânı, çevrenin insan ve toplum kültürü tarafından algılanan, yaşama dönüştürülen görünümü olarak nitelendirir (Çubuk, 1982).

Kıran' a göre ise mekân, sürekli olarak etkileşimde bulunduğumuz, mimarî tasarımda çeşitli boyutlara bağlı olarak oluşturduğumuz “en küçük mimarî bütün”, bir başka deyişle “yapay çevre birimi” dir (Kıran, 1986).

Aydınlı' ya göre, genel anlamda mekân, insanların içinde hareket edebileceği, eylemde bulunabileceği, ya düzlem elemanlarının bir araya gelmesiyle ya da üç boyutlu kitlelerinin oyulması ile elde edilen kavramsal bir varlıktır (Aydınlı, 1986).

Alp, mimarî mekânı, insanlar tarafından gereksinimlerini karşılamak üzere, fiziksel çevreyi gerekli oranda sınırlandırıp, belirginleştirerek yaratılan ve insanlar tarafından içine girilerek kullanılan, fiziksel öğelerin yanında algısal öğeleri de kapsayan bir uzay olarak tanımlar. Alp'e göre mekân, insanın çevresi ile etkileşimini sürdürmek amacıyla oluşturduğu ortamdır ki bu ortam; ilk çağlardan beri, insanların içinde bulundukları durum ya da eylem için uygun olmayan ortamların etkisinden, olanakları dahilinde kurtulma çabasıyla gerçekleştirilmiştir. Fizyolojik gereksinimlere göre ısı, ışık, ses, renk, koku gibi çevre etkenlerinin dengeli bir biçimde katılımıyla meydana gelen fizik ortam ile psikolojik ve toplumsal gereksinimlere yanıt verecek biçimde dengelenmesinden meydana gelen moral ortamdan oluşmaktadır (Alp, 1993).

Gür' e göre ise, en basit tanımıyla bir kişi veya grubun yeri olan mekân, bir mağara gibi, anne gibi güvence altına alan, sıcak ve koruyucu bir boşundur. Mekân, insanın, insan ilişkilerinin ve bu ilişkilerin gerektirdiği donatıların içinde yer aldığı, sınırları kapsadığı örgütlenmenin yapı ve karakterine göre belirlenen boşunun üç boyutlu bir anlatımıdır (Gür,1996).

Mimar ve kuramcıların mekân hakkındaki tanımlarını artırmak mümkündür. Ancak yukarıda verilen tanımlar ışığında mekânı tanımlayacak olursak mekân, başta insan olmak üzere tüm canlıların içinde bulunduğu ve sınırlarını duyularıyla somut ve soyut olarak algılayabildiği, fizyolojik, psikolojik, toplumsal gereksinimlerini karşıladığı, eylemlerini gerçekleştirdiği doğal ve yapısal çevredir.

2.2 Mekân Kavramının Tarihsel Süreç İçinde Gelişimi

İlkçağda insanın mekânı, iklim koşullarından ve yırtıcı hayvanlardan korunmaya yönelik mağara, ağaç kovuğu gibi tamamen doğal ortamlardan oluşuyordu. İnsanoğlu zaman içerisinde, bulunduğu coğrafyanın verdiği olanaklarla da çeşitli araç - gereçler yapıp bunları kullanmaya ve çevresini şekillendirmeye başladı. Böylece ilk yapay mekânlar oluştu. Örneğin sazdan çadırlar, kerpiçten evler gibi.

Antikçağda mekânın biçimsel özellikleri insan vücudunun oranlarından ortaya çıkan sayılar yardımıyla tanımlanmaya çalışıldı. Yunan mimarîsinde mekân, oran ve ölçeğindeki insani yönü ile öne çıkarak insanlar üzerinde dinlendirici ve dinginleştirici bir etki bıraktı.

Roma mimarîsinde ise mekân, statik olarak düşünüldü. Kalın duvarlarla çevrilmiş dairesel ve dikdörtgen mekânlar ve simetri yaratıldı. İnsani olmayan ölçek kullanılarak, anıtsal mekânlar oluşturuldu, böylece güç ve otorite temsil edildi. Ancak anıtsal boyuttaki bu mekânlar insan üzerinde ezici bir etki bıraktı, ve insan kendisini boşlukta, oraya ait değilmiş gibi hissetti.

Gotik mimarîsinde sürekli ve sonsuz bir mekân yaratılmaya çalışıldı (Zevi, 1990).

Rönesans'ın mimarî teorisinde sayısal kompozisyonlar, müzikal armonilere dayandırılarak mekân anlatılmaya çalışıldı.

17. ve 18.yy'ın düşüncesi, Antikçağ' dan beri temel nitelik taşıyan kavramlardan büyük bir farklılık gösterdi. Bütün iyi orantı kavramlarına dayalı geleneksel kurallara sert tepki gösterildi. Barok çağ boyunca, mimarînin klasik teorisi, eleştiri konusu oldu (Altan,1992).

19. yy' ın sonlarına doğru, yeni bir mimarlık teorisinin temellerinin atılabilmesi amacıyla ilk denemeler görüldü. Riegl, teorisinin çıkış noktasını, algılamının dokunsal ve görsel etkileri üzerine kurup, biçimlerin ve yüzeylerin gerek dokunsal gerekse görsel deneyimlerin sonucu

olarak algılandığını belirtti. Mekân ve yüzey kavramlarını kullanarak mimarî form anlayışına yeni bir yaklaşımda bulundu. Mekânı mimarînin temeli olarak görmesine rağmen Schmarsow' un teorisi de Riegl' inkinden büyük farklılıklar göstermiyordu. Schmarsow' un en önemli düşüncesi, mimarîyi kavramada, gözlemcinin mekândaki hareketine önem vermesiydi (Altan,1992).

Yirminci yüzyıl ile birlikte mekân kavramı mimarlığın temel ögesi olarak görülmeye başlandı. Mimariyi “mekân sanatı” olarak tanımlayan Zevi, bütünün mekânsal etkisini ele alıp, bu etkinin yüzeylerin düzenlenmesiyle, aydınlatmayla, hatta sembolik motiflerle belirleneceğine dikkat çekmiştir (Altan,1992).

Eldem ve Yücel, mekân kavramının tarihsel süreç içindeki gelişimini şöyle özetlemektedir: “Mekân; başlangıçta yalnızca algılanan maddesel gerçekliğin Öklit geometrisi sınırları içinde açıklanması ile sınırlı iken, çağdaş düşüncede zaman kavramı gibi nesnel bir dünyanın bir tasnif aracı olmasının ötesinde düşünsel, bilişsel ve kavramsal boyutları ile soyutlaşan yönleri ile yer bulmaktadır.” (Eldem ve Yücel, 1984).

2.3 Mekân Sınıflandırması

Mimarlık teorisinde yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanan mekân kavramıyla kastedilen anlamların oldukça zengin bir içerik göstermesi nedeniyle mekânın çeşitli açılardan sınıflandırılması gereği ortaya çıkmıştır. Konumuz bakımından önemli olan sınıflandırma ise davranışsal açıdan olanıdır. Hall (1966), davranış ortamları içindeki mekân tiplerini, durağan mekân, yarı durağan mekân ve devingen mekân olmak üzere üç başlık altında inceler.

2.3.1 Durağan mekân

Sirkülasyonun kullanımı etkilemediği, büyük ölçüde kapalı, dinlenme ve bütünlük etkisi olan mekândır. Mekân duygusu güçlüdür. Genelleme yapılırsa, biçimsel açıdan asal formlar (daire, kare) ya da bunların türevlerinden oluşan şekillenmeleridir. Durağan eylemlere (oturma, dinlenme) uygun mekânlardır (Ersoy, 1997).

Hall' e (1970) göre durağan mekânlar, bireye kendi egemenlik alanlarının sınırlarını belirtmesi açısından önemlidir. Böylece birey mahremiyet ihtiyacını sağlayabilirken, çevreyi kontrol edebilme yetisine de ulaşır.

Durağan mekânlar, çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilirler. Örnek olarak, Amerikan yaşam tarzından kaynaklanan açık mutfak yaşam biriminin bir parçası iken, görünmeyen bir çizgi onu fonksiyonel olarak ayırıştırır. Ayrıca mekânların fonksiyonlara getirdiği ayırım, içinde yaşayan insanın davranışlarını biçimlendirir (İnan, 1996).

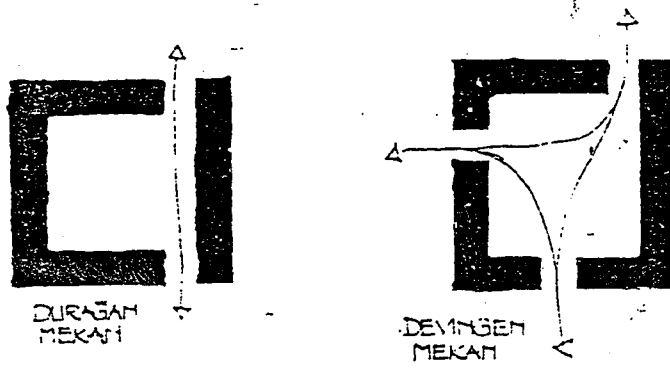
2.3.2 Yarı durağan mekân

Yarı durağan mekân, mekânların kişiselleştirilmesine izin verirken bireyler arası iletişimin oluşmasına ve mekânsal davranışın biçimlenmesine etkir. Osmond (1967), yarı durağan mekânların bu özelliğini ifadelendirmede sosyo-petal ve sosyo-fugal alanlar terimlerini kullanır. Sosyo-petal alanlar, insanları bir araya getirici ve iletişimi olumlu bir biçimde yönlendirici mekânlarken, sosyo-fugal alanlar bunun tam tersine aynı ortam içinde bulunan insanları birbirinden ayırıcı nitelik taşıyan mekânlardır. Örnek olarak, oturma birimleri sabit olan bekleme salonları gibi mekânlarda, yan yana dizilmiş oturma birimleri mekânda kişilerin iletişim kurmasına engelleyici bir unsurdur. Böyle mekânlarda yapılan deneyler, oturma birimlerinin sabitliğinin bozulmasıyla çevrenin bireyleri iletişim kurmaya teşvik edici bir nitelik kazandığını ve mekânın sosyo-fugal alandan, sosyo-petal alana dönüştüğünü göstermiştir. Buna sebep olarak, göz temasının iletişim kurmada bir başlangıç noktası oluşturması gösterilmiştir. Genel olarak, mekânı sosyo-fugal ve sosyo-petal kılan özelliklerin mekânsal ve davranışsal değişkenlerden kaynaklandığı görülür. Mekânsal değişkenleri, uyum, mesafe, yükseklik gibi çevresel bileşenler oluştururken, davranışsal değişkenler, göz teması, kelimeye dayanmayan iletişim ve ifadeci vücut hareketleri gibi bileşenlerden oluşur (İnan, 1996). Bu davranışsal değişkenlere göre, mekânın sosyo-fugal veya sosyo-petal olarak tasarlanması mümkündür. Böylece Sommer'in (1965) verdiği örnekte olduğu gibi, hastane kafeteryasındaki insanların, başkalarının bakışlarından kaçınmak için kuytu köşeler araması gerekmeyecek, insanların yalnızlık ve dokunulmazlık ihtiyacı duyabileceği mekânlar sosyo-petal olarak tasarlanmayacaktır.

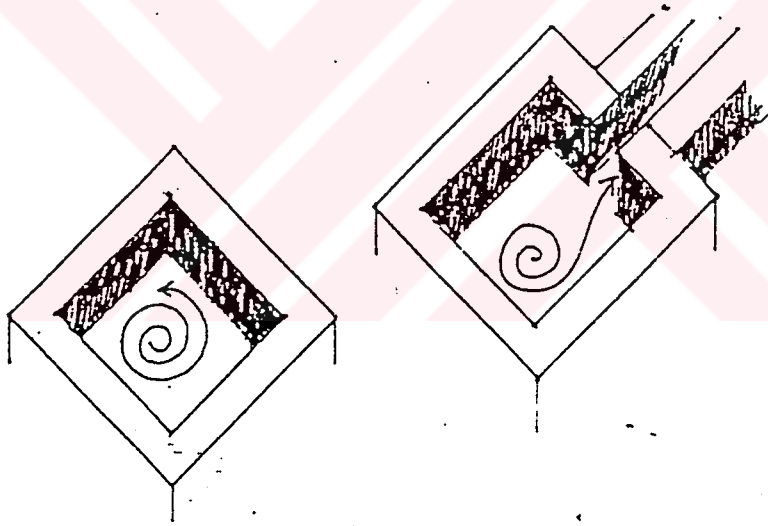
2.3.3 Devingen mekân

Devingen mekân, sirkülasyonun egemen olduğu, devinimi oluşturan ve destekleyen mekânlardır. Aktif hareketi içeren mekânlar olduklarından daha çok uzunlamasına gelişen çizgisel mekânlar bu şekilde isimlendirilebilir.

Bununla birlikte; içinden çapraz yönde geçiş olan, şeklen durağan mekân karakteri gösteren söz gelişi bir kare mekân da devingen mekân olarak nitelenebilir. Devingen mekân canlı, aktif harekete sahne olan mekândır. Dolayısıyla bu mekânlar oturma, dinlenme vb. eylemler için uygun değildir (Şekil 2.1 ve Şekil 2.2).

Şekil 2.1 Eylem karakterine göre mekân değerleri (Ersoy, 1997).

Şekil 2.2 Durağan mekân / Devingen mekân (Ersoy, 1997).

2.4 Mekân Kompozisyonu

Bir mekânda işlevsel ve görsel olarak tatmin edici bir bütünü oluşturmak amacıyla tüm mekân bileşenlerinin bazı ilkeler doğrultusunda düzenlenmeleri ve bir araya getirilmeleri mekân kompozisyonu olarak tanımlanır. Mekân kompozisyonu oluşturulurken esas alınan en önemli ilke, birlik ve bütünlük ilkesidir (Aydınlı, 1992). Bu ilkeye göre, her şey, bütüne ait ve uygun olmalı, hiçbir öge diğerine yabancı ve uyumsuz olmamalı yani bir bütünlük arz etmelidir.

Kompozisyonda bütünlük tek çeşitlilikle (benzer öğelerin tekrarı ile) sağlanırsa monotonluk ortaya çıkar; bu nedenle bütünlük, birlik içinde çeşitlilikle oluşturulmalıdır (Aydınlı, 1993).

Mekân kompozisyonu, insan davranışı üzerinde etkili olabilir. Bu bağlamda mekânlarda merkezilik, yakınlık, erişilebilirlik, sınırlayıcılık, belirleyicilik, odaklayıcılık, yönlendiricilik, süreklilik sağlayıcılık, birleştiricilik, ayırıcılık gibi davranışa yön veren özellikler önemlidir.

2.5 Mekân Bileşen ve Öğeleri

Mekân bileşen ve öğeleri mekânsal örgütlenmede sınırlayıcı, belirleyici, yönlendirici, odaklayıcı, süreklilik sağlayıcı, anlam taşıyıcı, birleştirici, ayırıcı roller üstlenirler. Bu roller gözlemciye o mekânın kavranabilmesi için gerekli ipuçlarını verir.

Mekân bileşenleri yapısal mekân oluşturulurken ortaya çıkan elemanlardır. Bunlara yapısal bileşenler de denilebilir. Sabittirler ve yoğunlukla da mekânı belirleyici ve sınırlayıcı roller üstlenirler.

Mekân bileşenleri olarak döşeme, duvar, kolon, giriş, çatı, merdiven, mekân öğeleri olarak ise bölücü duvarlar, pencereler, kapılar, donatılar (koltuk, masa, sandalye vb.) diğer eşyalar ve aksesuarlar (çiçekler, aydınlatma öğeleri vb.) sayılabilir (Gür,1996).

Çeşitli araç ve gereçlerin yardımıyla yapılan tüm mobilya ve servis eşyaları donatı elemanlarıdır. Bu donatı elemanlarının düzenlenişi, nitelikleri, yoğunluk ve görünümleri mekânın algılanmasında etkilidir. Dolayısıyla bunların, kullanıcıların fizyolojik ölçülerine uygunluğunun ötesinde malzeme, renk ve doku açısından içinde bulunacağı mekânın diğer öğelerine de uygunluğu aranır. Mekân geometrisini oluşturan mekân sınırlayıcıları, yüzeylerin doku ve renkleri ile mekândaki donatı elemanları bir bütün halinde mekânın niteliğini oluştururlar (Altan, 1989).

Mekânın niteliği de insanların üzerinde çeşitli psikolojik etkiler uyandırır. Bu etkiler insanın davranışını şekillendirerek, mekanın verimliliğini olumlu ya da olumsuz olarak belirler.

3. MEKÂN ve İNSAN İLİŞKİSİ

İnsan, bir birey olarak dünyaya gelmiş ve ona bu bireysellik bağlamında bir yaşam biçimi sunulmuştur; bununla birlikte insan, toplumsallaşmak, çevresi, kültürü ve çağı ile bütünleşmek dürtüsünü taşıyan dinamik bir varlıktır. Bu çerçeve içerisinde, insanın toplumsal bir varlık olarak kendisini ifade edeceği, iletişim içerisine gireceği çevresi mekândır. İnsan, mimarlığın etkenidir. Bir yapı, mimarlığı insanlarca algılanmaksızın varolabilir; oysa mimarlık ancak yapı ve algılayabilen insan ile varolabilir (Fueg, 1981).

3.1 Mekân ve Algılama

Mekân ve insan arasındaki ilişki algı aracılığıyla kurulur. İnsanlar sözlerle iletişim kurarken, aynı zaman da karşısındaki insana ses tonu ve vücut diliyle de bir çok sinyal ve kodlar yollar. Mekân da aynı şekilde kurgusu ile bir çok sinyal ve kodlar yollarken insanlarla bu şekilde iletişim kurar (Ruesch ve Kees, 1970).

3.1.1 Mekân algılamasını sağlayan etkenler ve insan üzerindeki psikolojik etkileri

Mekânı algılamamıza neden olan çeşitli etkenler vardır. Bunlar; renk, doku, biçim, ölçü gibi mekânın fiziksel özellikleri olabileceği gibi ışık, ses, koku, kalabalık gibi etkenlerde olabilir. Bütün bunlar mekânın kullanıcıları üzerinde çeşitli psikolojik etkiler yaratır. Aşağıda bu etkenler ve kullanıcılar üzerindeki psikolojik etkileri verilmeye çalışılmıştır.

3.1.1.1 Renk

Renk, görsel olarak algılanan, dolayısıyla ışıktan ayrı olarak düşünülemez bir elemandır. İnsanla sürekli iç içe yaşar, onun tüm çevresini kuşatır. Kullanıldığı mekâna bir karakter, bir nitelik kazandırır.

İnsanın mekân içinde huzurlu olması, bedensel ve zihinsel yeteneklerini geliştirebilmesi için önemli bir etken olan rengin, bilinçli olarak kullanımını sağlamak gereklidir. Renk bu istekleri karşılamada önemli bir etkindir. Rengin psikofiziksel ve psikometrik* etkileri kan basıncını arttırabilir. Ayrıca kanın ve mide salgılarının düzenini değiştirebilir. Kısaca renkli bir çevre bireyi sağlıklı, mutlu, mutsuz ya da hasta edebilir. Seçilen renklerin uygun olduğu bir çevrede

* Ruhölçüm.

birey daha sağlıklı ve mutludur, istekle çalışır ve üretir. Doğru seçilen bazı renkler dikkat yeteneğini arttırırken, doğru seçilmemiş olan renkler dikkati dağıtır (Kıran, 1986).

Uyumlu renklerin bütünleyici özelliklerinden dolayı bir araya getirilmesiyle mekânda bir birlik oluşturulabilir. Renk uyumu için yapılacak doğru seçimler sonucu, mekândaki düzen, kişiye yansır. Böylelikle kişi de o mekânda kendini mutlu ve huzurlu hisseder.

Farklı renklerden oluşan bir düzen ise mekânda çeşitliliği getirir. Birbirinden özellikle ayrılması gereken yerlerde, farklı renklerde düzenlemeyle ayırım belirtilebilir ya da herhangi bir biçim vurgulanabilir.

Zıt renkler, yatayda kullanılıyorsa genişlik duygusunu, düşey doğrultuda kullanılıyorsa yükseklik duygusunu uyandırmaktadır.

Kişi, mekânın içindeki uzaklıkları, çeşitli cisimlerin ve renklerin aracılığıyla algılar (Alp,T.,1984). Hatta renk, mekânın boyutlarının olandan farklı bir biçimde algılanmasını sağlayabilen bir olgudur (Kıran, 1986). Sıcak, parlak ve koyu renkli elemanlar, olduklarından daha yakın ve büyük algılanırlar ve ağırlık duygusunu oluştururlar. Soğuk, açık ve mat renkli elemanlar ise olduklarından daha uzak ve küçük algılanıp, hafiflik duygusunu oluştururlar.

Renk düzeninde aşırılığa kaçmamak gereklidir. Birçok rengin bir arada kullanımıyla, huzursuzluk ve istenmeyen etkiler oluşabilmektedir (Ek 1). Hasta odası gibi moralin üst derecelerde önem kazandığı mekânlarda, kullanılacak renklerin hasta üzerinde büyük etkisi vardır. Yine, renklerin etkilerinin bilinmesi sayesinde istenen yerlerde, uyarıcı etkisi olan renklerin kullanımıyla ilgi o noktaya çekilebilir. Yangın söndürme araçlarının kırmızıya boyanması gibi.

Mekânın ısı değerini sabit tutup renkten yararlanarak, farklı ısısal etkiler yaratmak da olanaklıdır. Sarı-kırmızı renkler, ateşin renkleriyle çağrışım yaparak, sıcaklık hissi verirler. Buna karşılık buzun soğukluğunu çağrıştıran mavi-yeşil renkler ise soğukluk etkisi yaratırlar. Böylelikle, kırmızı-turuncu gibi sıcak renklerin kullanıldığı mekânda bulunan kişiler, o mekânı gerçekte olduğundan daha sıcak hissederler.

Renkler, içinde bulunduğumuz mekânda geçirdiğimiz zamanı tahmin etmemizde de etkin rol oynarlar. Örneğin sıcak renklerin hakim olduğu bir mekânda geçen zamanın daha fazla

tahmin edildiği; ancak soğuk renklerle renklendirilmiş bir mekânda tahmin edilen sürenin, gerçek sürenin altında olduğu saptanmıştır. Buna bağlı olarak soğuk renklerin rutin, monoton işlerin yapıldığı yerlerde kullanılmasının uygun olabileceği konusunda öneriler yapılmıştır (Aydınlı, 1986). Soğuk renklerin, sükunet verici, sakinleştirici özelliklerinden bu konuda yararlanılabilir.

Renklerin insan duyguları üzerinde belirgin etkileri bulunmaktadır. Doğru kullanıldığında, renk, bir binanın karakterini ve kullanıcıda uyandırması istenen duyguları ifade edebilir. Kutlama ve eğlence duygularını ifade eden bir bina hafif ve neşeli görünüme sahip olmalı, buna karşın çalışma ve zihinsel yoğunlaşmayı ifade eden başka bir bina sade ve etkili görünüme olmalıdır. Her iki tip bina için de kesinlikle doğru görünen renkler olduğu gibi bütünüyle uygun olmayan renkler de vardır (Rasmussen,1994).

Aşağıda renklerin, kullanıcılar üzerindeki psikolojik etkileri verilmiştir (Alp,T.1984).

Mavi rengin, soğuk, çok uzak, ıslak, tutucu etkisi vardır. Mekânda koyu ve yoğun kullanıldığında moral bozucu, kasvet verici, açık tonlarda kullanıldığında ise yatıştırıcı ve güven verici özelliktedir. İstek uyandıran, iyiliğe ve hoşgörüye yönlendiren bir renktir.

Yeşil rengin, serin çok uzak, çok nemli ve durgun etkisi vardır. Kullanıldığı mekânda sakin, hassas, yumuşak bir etki bırakmaktadır.

Sarı ılık, çok yakın, kuru, hafif aydınlık etkisi verir. Kullanıldığı mekânda uyarıcı, dikkat çekici etki yanında, neşelendirici yönü de bulunmaktadır.

Kırmızı rengin sıcak, yakın, kuru, büyük ve uyarıcı etkisi vardır. Kullanıldığı mekânda heyecanlandırıcı etki bırakır, hareketlilik sağlar, güç ve iktidar hissi verir.

Turuncu, çok sıcak, çok yakın, çok kuru, çok büyük ve tahrik edici özellikte, neşe veren, birlikteliğe yönlendiren, ısıtıcı bir renktir.

Pembe, geniş alanlarda kullanıldığında rahatsız edici etkisine karşın, küçük alanlarda zenginliği ve önemi vurgulayıcı etki bırakır. Nezaket, yumuşaklık, çekingenlik ve iyimserlik hissi verir.

Kahverengi, ılık, dar, kuruluk etkisi verir. Kararlılık, ciddiyet simgeler. Turuncu, sarı ya da beyazla birlikte kullanıldığında dinlendirici, sakinleştirici bir etki yaratmaktadır. Tek başına kullanılırsa mekânda mutsuz, kederli bir hava oluşturur.

Taba, evcilik, kararlılık, gerçekçilik ve yönlendiriciliği temsil eder.

Lacivert, ciddiyet ve geniş düşünmeye yönlendirir, ayrıntılara inme eğilimi verir.

Mor, çok serin, çok uzak, nemli, ağır ve mistik bir etki bırakmaktadır. Huzursuzluk hissi verir, engellenme duygusu uyandırır.

Gri, maviye giden tonlarda kullanıldığında kasvetli, beyaza doğru giden tonlarda kullanıldığında ise huzurlu bir etki yaratmaktadır.

Siyah, çok ılık, çok yakın, nötr, çok ağır ve cesaret kırıcı, ürkütücü bir etki bırakmaktadır.

Beyaz ise çok serin, uzak, çok ıslak etkisi yanında kullanıldığı mekânda güneş ışığını yansıtıyorsa uyarıcı, neşeli bir etki bırakmaktadır.

Genel olarak kullanıcılar üzerindeki psikolojik etkileri bu şekilde olan renklerin mekân bileşenlerinin yüzeylerinde kullanıldığında değişik etkiler yarattığı gözden kaçırılmamalıdır. Örneğin, mavi renk döşeme de kullanıldığında davetkâr iken duvarda kullanıldığında insan üzerinde uzaklaştırıcı etki bırakmaktadır (Ek 2).

3.1.1.2 Doku

Mekânda seçilecek dokuların da insan üzerindeki etkilerini iyi değerlendirmek gerekmektedir. Kullanılan gereçlerin; sıcak-soğuk, sık-seyrek, statik-dinamik, ışıklılık anlatımlarını ortaya koyan dokuları ile mekânda heyecan, canlılık, sakinlik ya da rahatsız edicilik gibi etkiler oluşturulabilir.

Doku, renk için belirleyici bir elemandır. Örneğin; ayrı dokulara sahip, aynı büyüklük ve renkteki iki yüzeyin etkisi farklı olacak, değişik renk izlenimini bırakacaklardır. Ancak, bir arada çok çeşitli doku kullanımı mekânda kararsız ve rahatsız edici bir etki verecektir (Alp,1993). Düzensiz çim, tuğla gibi niteliksiz dokular tüm dikkati yüzeyin kendisine çeker.

Sert dokulu yüzeyler daha yakın algılandıkları için kullanıldıkları mekânın gerçek boyutlarından daha küçük görünmesini sağlarlar. Yumuşak dokulu yüzeyler ise daha uzakta algılandıklarından, kullandıkları mekânda daha büyük bir boyutsal etki yaratmaktadırlar.

Yine bazı dokusal özelliklerin, mekânın tüm olarak algılanmasında ısı etkinliği yönünden de rolü vardır. Düz dokulu yüzeyler, pürüzlü yüzeylere nazaran soğuk bir etki yaratırlar. Bu konuda, mekânda kullanılan malzemelerin ısıları da önemlidir. Düzenlemede çoğunlukla mermer kullanılan bir mekân, hem mermere dokunulduğunda soğuk olacağı tahmin edildiğinden, hem de düz bir yüzey olması bakımından, algıda soğuk olarak bir etki bırakacaktır. Halıyla kaplı bir döşeme, pürüzlü olduğu ve dokunulduğunda sıcak olacağı tahmin edildiğinden, mekâna sıcak bir algısal etkinlik verecektir (Alp, 1993).

3.1.1.3 Biçim

Tasarımın şekillenmesini anlatması bakımından, üç boyutlu olarak düşünülen biçim, rengi, dokusu ve şekliyle görsel nitelik kazanan, yüzeylerden oluşmaktadır. Yapılar ve mekânlar biçimleriyle algılanmaktadırlar.

İnsan ilk bakışta, nasıl bir mekânda bulunduğunu anlamalıdır. Biçim, mekânın esasını oluşturan bir öğedir. Belli sınırlamalara, belli anlayışlara bağlı olarak mekânlar biçim kazanırlar.

Mekânın kullanıcıları, dairesel mekânda farklı, sokak biçimindeki mekânlarda farklı şeyler algılamaktadır. Sokak biçimindeki mekânlarda hissedilen gizlilik duygusu, büyük mekânlarda yoktur. Bu tip mekânlarda her şey ortadadır ve tamamı algılanabilmektedir.

Değişik biçimlerin ve bu biçimlerin farklı şekillerde düzenlenmelerinin, mekândaki uyuma, bütünlüğe ve mekânda yaratılmak istenen etkiye katkısı büyüktür. Gerek mekânı sınırlayan yüzeylerin oluşturduğu biçim, gerekse mekânda kullanılan diğer görünen elemanların (yapısal, donatısal) biçimlerinin geri planlarıyla birlikte çevresindekilerle ilişkisi, psikolojik bir etkinlik yaratmaktadır.

Biçimler, bilinçli kullanılarak, istenilen anlatımların oluşturulmasına katkıda bulunabilirler. Biçimleri genel olarak, geometrik biçimler ve serbest biçimler olmak üzere iki grupta toplayabiliriz. Belirli bazı biçimler, güçlü görsel etkilere sahiptirler. İnsan psikolojisi

alışageldiği saf geometrik biçimleri (küp, silindir, küre vb.) görebilmeyi arzu eder (Divanlıoğlu,1980). Geometrik biçimlerden dikdörtgen, dengeli ve dinamik bir etki yaratmaktadır. Dar açılı biçimlerin dengesiz ve rahatsızlık verici etkisine karşın, dairesel biçimler, rahatlatıcı ve dinlendirici bir etki bırakmaktadır (Küller, 1973). Bu etkilerden hareketle, bir işyerinin çalışma mekânlarının dikdörtgenler prizması biçiminde olması, dinamiklik etkisi yönünden tercih edilebilir. Aynı işyerinde, genel müdürün dinlenme odasında ise rahatlatıcı, dinlendirici etkisi nedeniyle dairesel biçimler aranabilir.

3.1.1.4 Ölçü, oran ve ölçek

Mimarî mekânda görsel tasarım çeşitliliği kazandıran elemanlardan biri de ölçü ve orandır. Bir niceliği, o nicelik için kabul edilmiş birimlerden birine göre oranlayarak düzenlemeye ölçü denir. Bir yapının çeşitli parçalarının birbirleri ve yapının bütünü ile meydana getirdikleri uyumlu ölçü ilişkilerine de oran denir.

Ölçü ve oran, mekânsal algılamayı belirler. Birbiriyle bağıntılı mekânların ölçüsü de algılamayı farklılaştırır. Örneğin; eğer büyük mekânlar küçüklere eklenmişse, bu insana genişleme hissi verirken eğer küçük mekânlar büyüklere eklenmişse, bu da insana kuşatılmış olma hissi verir (Hoogstad,1990).

Mimarî yapı, insan için tasarlandığından, ölçülerinin insana göre olması gerekmektedir. Uzun süre çok dar mekânlarda kalmak çeşitli agresif davranışlara yol açar. Kuban bu konuda şunu ifade etmiştir;

“Ölçü, genellikle, insanın kendi ölçüleriyle beraber değerlendirilen bir olgudur. Yapının her şeyden önce, içlerinde yaşayan insanlarla orantılı olarak meydana gelmesi gerekir. Yapının insana göre büyüklüğü kuşkusuz işlevin gereksinimlerine bağlı olarak doğru gerçekleşmediği zaman, bazen psikolojik rahatsızlıklara neden olur. Dar bir koridor, basık bir tavan, uçsuz bucaksız bir salon, ölçüleriyle insanın psikolojik yapısında olumsuz etkiler uyandırır. Bu yüzden yapının insana göre ölçülü olması, mimarî etkinin güzel olmasını sağlayan önemli özelliklerinden birisi olarak kabul edilir.” (Kuban, 1990).

Tarih boyunca binaların ölçü ve oranlarının insan üzerindeki bu gibi psikolojik etkilerinden yararlanılmıştır Örneğin, dini yapılarda karşımıza çıkan mekân kurgusunda, ilahi duyguları sağlayıcı etkenlerden birisi de içine girilen yapının yüksek tavanlarıdır. Kullanıcının daha

uygun,daha insana yakın ölçü ve oranlardan oluşmuş mekânları kullanmaları, onları mekânda huzurlu kılacaktır.

Ölçek elemanını, ölçü ve orandan ayrı düşünmek olanaksızdır. Bir çizimde görülen uzunluklarla, bunların karşıladığı uzunluklar arasındaki oran olarak tanımlanan ölçek, mekânsal anlamda, kullanıcı olan insanın boyutları ile bağlantılı olarak, gereksinimlerini yerine getirirken kullandığı boyutları açıklayan bir ölçüttür. Kullanımdaki farklar ve daha birçok etkene bağlanan ölçek, kişiden kişiye değişen özelliktedir. Kişinin kullanımında gerekli olan boyutlar ile, gerçekleştirilmiş olan düzenlemedeki boyutlar arasındaki oran, mekânın ölçeği hakkında bilgi verebilir. Düzenlemede iyi ayarlanmış ölçek, mekânın bütün olarak etkisini olumlu yönde etkileyecektir.

Eğer uyumlu bir mekân yaratılacaksa yapının etkin yüksekliği ile mekânın derinliği arasındaki oran da çok önemlidir. Yapılar, genişliğine oranla çok yüksekse baskı, çok alçaksa da mekânı kaybetme özelliği yaratacaktır. Bu nedenle, meydan gibi durağan mekânlarda yüksekliğin genişliğe oranı 1/4; sokak, cadde gibi hareketli mekânlarda ise 1/1 olursa, insanın ölçeği ve mekânı kavraması için daha olumlu bir görünüm yaratılmış olur (Konuk, 1979).

Gerekli oranların kaybolması, çevreyle özdeşleşememe, çevrenin sahiplenilmemesi, toplumsal davranış eksikliği, çevreye güven duygusu eksikliği gibi, birçok kamu sağlığını ilgilendiren sorunlar meydana getirmektedir. Örnek olarak, Lewis Mumford büyük ölçekli, çevre sakinlerinin kontrolü bulunmayan geniş fakat boş yeşil alanların yüksek suç oranlarına sahne olduğunu belirtmektedir (Eşkinat, 1990). Bununla birlikte fazla küçük ölçekte rahatsız edicidir. Gereğinden daha dar mekân birimleri her türlü sosyal faaliyeti önleyicidir.

3.1.1.5 Isı

Mekânın ısı değerleri normalin altında ya da üstünde olduğunda mekânın kullanıcıları rahatsızlık hissine kapılıp mekânı ve içindekileri algılamakta güçlük çekecekler ve mekânı bir an önce terk etmek isteyeceklerdir. Örneğin, sıcak yaz aylarında havalandırması çalışmayan ya da olmayan kapalı alışveriş birimlerinde müşterinin bir üründen fazlasını denemeden ve diğer ürünlere bakma gereği görmeden mekânı terk etmesi gibi. Tam tersi mevsim sıcaklığıyla ters orantılı bir mekân potansiyel kullanıcıyı aktif kullanıcı haline getirecektir. Örneğin, sıcak yaz aylarında alışveriş amacıyla girilen bir mağazada, serinliğin etkisiyle de rahatlayan kişi

mağazadaki ürünleri daha dikkatle inceleyerek, belki de hesapta olmayan bir alışverişte bulunacak ya da daha sonra alışveriş etmek üzere o mağazaya tekrar uğrayacaktır.

3.1.1.6 Ses

Ses, ölçülebilen fiziksel bir olaydır. Bu olay, insan üzerinde büyük bir uyarıcı etki yapar. Çevremiz çeşitli seslerle doludur. Bir mekânın karakterini kısmen kulağımıza gelen sesin niteliği ile de kavrarız. Örneğin ekonun olmayışı mekânın açık olduğunun habercisidir yine çeşitli seslerin yankı yaptığı bir mekân, çok büyük ya da boş olduğu izlenimini bırakır. Mimarî mekânlarda ise kullanılan malzemenin yutuculuğu, donatı elemanlarının sayısı ve boyutları gibi etkenlere bağlı olarak farklı özelliklerden bahsedilebilir (Alp, 1993).

Kulaklarımız bize hem uzaklık hem de yön hakkında ipuçları verir. Fakat bu konuda, mekâna getirilen düzenlemelerle, kişileri farklı algılarla farklı yönlendirmek mümkün olabilmektedir. Kişilerin mekânı işitsel olarak algılaması, yankı ve reverberasyon sürelerine bağlı olarak değişik etkilere sahiptir. Reverberasyon süresinin uzunluğu ve yankının olması, mekânın biçimiyle yakından ilgilidir. Kişinin bulunduğu mekânda reverberasyon süresi uzadıkça ve yankı arttıkça, kişiye gerçekte olduğundan daha geniş bir mekânda bulunuyormuş gibi bir duygu vermektedir. Buna karşılık kısa reverberasyon süresi ise küçük bir mekânda bulunma hissi uyandırmaktadır.

İyi işitme koşullarının sağlanmasıyla birlikte, mekânda ses ile bir beraberlik sağlanması, insanları olumlu yönde etkileyecektir. Bir anıtın idrakini bütünleyen söz ve müzik yayını, yemek yerken lokantada bize eşlik eden fon müziği, mimarî mekâna değer katan bir özellik olabilecektir (Gür,1996).

3.1.1.7 Işık

Işık mekânı belirler, görünebilir kılar, dolayısıyla da algılanmasını sağlar. Boşluğun niteliklerinin görünmesini sağlayan ışık, mekâna hayat verir. Mekâna ve nesnelere üç boyut kazandırır (Yürekli, 1977).

Aydınlık, sınırlanmış olan mekânın nitelik ve niceliklerini görerek, anlamamızı sağlar. Işık şiddeti azsa görme güçlüğü ortaya çıkar. Eğer fazla ise bu kez gözlerin kamaşmasına ve görme sinirinin aşırı uyarılmasına bağlı rahatsızlık ortaya çıkar. Işık homojen dağılmak

zorundadır. Uygun yönlendirilmeli, gölge yapmamalı, titreşimli olmamalıdır. Bu koşulları en iyi sağlayan ışık güneş ışığıdır.

Aydınlatma:

1. Cisimlerin kolayca fark edilmesini sağlar.
2. Çevrenin güvenli ve hoş gider özellik kazanmasını sağlar.

Merdivenlerin 30, oturma odalarının 80 lükslük bir aydınlatma değerine sahip olması gerekir. Dershanelerde bu değer 60 lüks olmak zorundadır. İşyerlerinde 100-3000 lüks arasında değişen değerler verilmektedir. Ancak bütün bu değerler yapılan işin niteliğine göre farklılık gösterir (Gür,1996).

Yetersiz aydınlatma kazalara ve iş veriminin düşmesine neden olur. Gözler çabuk yorulur.

3.1.1.8 Koku

Mekânın sahip olduğu koku, üzerinde en az araştırma yapılan konulardan bir tanesidir. Bununla birlikte, mekân kalitesini belirleyen temel unsurlardan bir tanesidir.

Koku, o mekâna tanımlanabilirlik sağlarken, eylemin performansına da etki yapar. Örnek olarak, Mısır Çarşısı baharat kokusu ile özdeşleşirken, Vakkorama mağazalarının kendine has parfümü mekânın birer parçası olmuşlardır. Koku, bu kokuya yakınlığı olan insanların, bu mekânları tercih etmelerinde olumlu bir unsur olarak ortaya çıkar. Böylece birey, eylemlerini daha iyi bir performansta gerçekleştirir. Bunun aksine, tuvaletten gelen kötü koku veya bir restoranda yemek salonuna mutfaktan gelen bir yağ kokusu mekân kullanıcısı üzerinde olumsuz yönde etki yapar (İnan, 1996).

3.1.1.9 Kalabalık

Kalabalık olma, mekân kurgusunun bir niteliği olmamakla beraber, onun bir sonucudur. Kent yaşamıyla ilişkili olan kalabalık terimi genelde, “bireylerin birbirine çok yakın, bir anlamda istiflenmiş olduklarını duymalarını ifade eden subjektif bir duygu” (Işıkpınar,1993) olmakla birlikte, kalabalık metre kareye düşen kişi sayısı (yoğunluk) olarak belirlenmektedir.

İnsanlar üzerinde birim mekândaki kişi adeti fazlalığının, akıl hastalıklarına ve suçluluk oranındaki artışa neden olduğu düşünülen kalabalık duygusu belirli bir ortamda bulunan mevcut kişi sayısından etkilenmekle birlikte, tamamen ona bağımlı değildir. Bazı durumlarda üç kişi bile kalabalık izlenimi verirken, bazen de çok kişiden oluşan gruplarla birlikte olmaktan hoşlanılmaktadır (Hacıhasanoğlu, 1996).

Kalabalığın neden olduğu olumsuz duygular; özgürlük kaybı, mahremiyet kaybı, uyarılmanın artması, ısı ve gürültü artışı ve kişisel mekân kurallarının bozulması olarak özetlenebilir.

Birey bu duygular karşısında öfke, üzüntü, endişe, depresyon, kişisel hoşnutsuzluk, saldırganlık, sinirlilik gibi tepkilerde bulunurken, ulaşmak isteyip de ulaşamadığı mahremiyet düzeyini elde etmek için de diğerlerinden uzaklaşıp, mekânda tek başına oturma ve göz temasından kaçınma gibi davranışlarda bulunmaktadır (Hacıhasanoğlu, 1996).

3.2 Mekân ve Kullanıcı Gereksinimleri

Kullanıcı üzerinde psikolojik etkiler yaratan yukarıdaki etkenlerin dışında kullanıcının gereksinimlerini karşılamayan mekân da kullanıcı üzerinde psikolojik baskı oluşturur.

Kullanıcı gereksinimleri, kullanıcının bir mekân içinde yaşamını toplumsal, psikolojik ve fizyolojik rahatsızlıklara uğramadan sürdürebileceği ve yaptığı işlerde verimli olmasına yardım edecek olanakları veren çevre koşulları şeklinde tanımlanmaktadır (Ertürk, Z., 1976).

Çoğu kez gereksinme ile istek kavramları birbirine karıştırılmaktadır. Aynı anlamı veriyormuş gibi kullanılmaktadır. Halbuki gereksinme bir gereği, bir zorunluluğu belirtmekte, bir mekânın taşıyacağı en az nitelikleri tanımlamaktadır. Bu niteliklerden verilecek her ödün bir rahatsızlığın nedeni olacaktır. Öte yandan istek kavramı daha çok öznel bir değer olup, kullanıcının sınırsız nitelikte ve nicelikte olabilecek amaçlarını tanımlamaktadır (Ertürk, Z., 1976).

İnsanın gereksinimleri, mekân düzenlemesinin en önemli belirleyici etkenlerinden birisidir. Mekân oluşturmada, en başta fiziksel, sonra sosyal ve psikolojik gereksinimlerin karşılanması zorunluluğu mevcuttur. İnsanın fiziksel gereksinimlerini karşılayamayacak, onu dış etkenlerden koruyamayacak, güveni sağlayamayacak bir mekânın, diğer işlevleri başarıyla karşılamaları zordur (Alp, 1993).

Kullanıcıya ait gereksinimler şunlardır:

1. Ergonomik gereksinimler
2. Fizyolojik gereksinimler
3. Davranışsal gereksinimler
4. Estetik gereksinimler
5. Psiko – sosyal gereksinimler

3.2.1 Kullanıcının ergonomik gereksinimleri

Mekânın veya tasarım elemanlarının ergonomik açıdan uygun olmaması durumunda duymasal performans %100 noktasından aşağıya doğru düşer, olumsuz koşul bunu daha da aşağıya doğru çeker. Mekânların veya ortamların özelliklerine göre ergonomik açıdan uygun biçimde hazırlanmaması bu yüzden oldukça önemlidir.

Bundan dolayı tasarım sürecinde ergonomik etkenlerin oluşturulması ile ilgili tüm özellikleri saptamak gerekir. Bu özellikler şu şekilde sıralanabilir (Parlak, 1997).

1. Eyleme ve mekâna bağlı özellikler: Mekânın özelliğine göre insanın özel bir duruş şeklinin olması veya belli bir eylem için belirli koşulların yaratılması gerekiyor olabilir, bunlar olmadığı zaman insanların adaptasyonlarının gerektiği düzeyde olmadığı görülür.
2. Grup özellikleri: Hazırlanan mekân belli bir grup özelliğine (yetişkin, genç, çocuk, engelli, özel özellikli vb.), farklı eylem biçimlerine veya eyleme özel biçimlerde olması gerekebilir ve o grup üyelerinin ölçü ve özellikleri daha önceden belirlenmiş olabilir, bu veriler doğrultusunda oluşturulamayan mekânlarda uyarım anında adaptasyon yeterli düzeyde olmayabilir.
3. İnsana ait bazı özellikler: Mekânların oluşturulmasında insanların bazı genel algısal özelliklerinin bilinmesi, doğru algılanır ortamların oluşturulabilmesi için önemlidir veya algılama açısından dikkat dağıtmayacak nötr ortamların oluşturulabilmesi için önemlidir. Örneğin, normal bir insan baktığı bir vitrinde yedi ayrı nesneden daha fazla nesnenin bir arada olması halinde yaklaşık bu rakamdan fazlasını algılayamaz.

4. Konu ile ilgili ön bilgilenme: Sosyal bir varlık olan insan ; sosyal algılama kavramı içerisinde basma kalıp yargı veya hale etkisi kavramları doğrultusundaki psikolojik yapısını,dolayısıyla algısal performansını etkiler. İnsanın yapacağı mekân ziyareti öncesi mekânın içeriği ve yapısı ile ilgili ön bilgilenmesi sonucunda motivasyonu, konu üzerinde ilgisini yoğunlaştırmasını arttıracak ve uyarım anında duyumsal performansı en yüksek noktada olacaktır. Bunun tersi durumda oluşabilir. Belli bir beklenti ile başlayan mekân ziyareti eyleminde beklenilenin karşılanamaması durumunda ise o andan itibaren algılamada yani duyumsal performansta tepkisel bir düşüş olur.

3.2.2 Kullanıcının fizyolojik gereksinimleri

İnsanlar hayatın her düzeyinde olduğu gibi içinde bulunduğu mekân içerisinde fiziksel beklenti içindedir. Bu ise; ortamın kullanıcıyı rahatsız etmemesi, eylemlerine uygun koşulların sağlanması diye tanımlanabilir. Kullanıcının fizyolojik gereksinimleri şunlardır (Arcan ve Evci, 1987).

1. Mekânsal gereksinimler
2. Görsel gereksinimler
3. Isısal gereksinimler
4. Atmosferik koşul gereksinimleri
5. İşitsel gereksinimler
6. Sağlık gereksinimleri
7. Emniyet gereksinimleri

3.2.3 Kullanıcının psiko - sosyal gereksinimleri

Bir eylem yapılırken, eylemin türüne ve yapıldığı yere bağımlı olarak, herhangi bir psikolojik rahatsızlığın duyulmaması için gerekli koşullardır (Arcan-Evci, 1987). Bunlar; işitsel ve görsel mahremiyet, toplumsal çevrenin insan davranışlarına ilişkin özellikleri ile insanın içinde yer aldığı mekâna ait form, renk, doku gibi estetik koşullardır.

Psiko - sosyal gereksinimler kullanıcının kültür grubuna, yaşamına ve cinsiyetine göre değişen kişisel (toplumsal, çevresel veya bölgesel izler taşır; gelenek, görenek vb.) gereksinimlerine ilişkin özelliklerdir.

Kullanıcının psiko - sosyal gereksinimleri şöyle sıralanabilir.

1. Mahremiyet
2. Egemenlik alanı
3. Kendileme / Kişiyi özgü kılma

3.2.3.1 Mahremiyet gereksinimi

Mahremiyet, bir kişinin veya grubun çevresiyle kurmak istediği toplumsal ilişkilerde denetim hakkını elde tutması veya elde tutma isteği demektir.

Mahremiyet günlük hayatımızı kesintisiz olarak sürdürebilmemiz için gerekli olan temel değerlerden bir tanesidir. Örnek olarak, ders çalışma veya benzeri bir eylemde bulunacağımızda, çevre tarafından rahatsız edilmeyeceğimiz ve eylemi maksimum performansta gerçekleştirebileceğimiz noktalar ararız. İstenilen düzeyde performans sağlayabilecek çevreyi bulduğumuzda ise memnuniyet duygusu ortaya çıkar. Böylece bireyler günlük yaşamın süregelen baskısından ve denetiminden uzak olarak istedikleri eylemleri rahatsız olmaksızın gerçekleştirirler (İnan,1996).

Mahremiyet davranışı, tercihlerimizi özgürce yapmamızı ve davranışsal yetkileri en üst değerlere taşımamıza yardımcı olur. Böylece birey sosyal eylemleri de kontrol edebilir. Davranışsal yetki kazanmada en önemli araç, mekânın kontrolü, örnek olarak egemenlik alanının oluşturulmasıdır. Bu sayede birey kendi egemenlik alanına sızacak etkileri de denetleme gücüne sahip olur (Ittelson vd., 1970).

Mahremiyeti kontrol eden mekânizmalar, yüz ve vücut simgeselliği, sözlü uyarılar, şiddet tepkileri, yasaklayıcı mekânsal göstergeler ve çeşitli tasarım önlemleri olarak tanımlanabilir. Geçmeyiniz, oturmayınız, koparmayınız gibi işaretler, kapılar, balkonlar, çitler, merdivenler, uzun koridorlar, tampon bölgeler ve kulisler denetim mekânizmaları olarak görev yaparlar (Gür, 1996).

Mahremiyet ya da gizlilik kavramı mimarlık eğitiminde stüdyo bazında en çok üstünde durulan, işlev konusunun eleştirisinde en çok kullanılan kavramlardan birisidir. İlk kez mimarlık söylemine Chermayeff ve Alexander' ın (1963) çalışmalarıyla girmiştir. Chermayeff ve Alexander mahremiyeti dört mekânsal kategoride incelerler; özel, yarı özel, yarı kamusal ve kamusal mekânlardır. Chermayeff ve Alexander bu mekânların belli bir hiyerarşiye göre

bir dizi denetim kilidiyle birbirine açılmasının çağdaş insan üzerindeki stresi azaltacağını savunur. Bu günkü toplu konutların başarısız kaldıkları yan, yarı özel ve yarı kamusal alanların iyi çözülemeyişleri ya da çözümsüz bırakılmalarıdır. Apartmanlarda gürültü, görüntü ve kokuyla ilgili denetim sağlanamamakta, yarı özel mekân sayılan bahçeler çok katlı konutlarda yaratılamamaktadır. Sonuçta çocuk oyun alanları kısıtlanmakta ve bu durum strese neden olmaktadır (Conway,1977). Diğer yandan kapı açıldığında konut yabancı gözlerle kendini sunmakta ve kullanıcı kendini her an denetim altında hissetmektedir (Gür,1984).

Kültür, cinsiyet ve kişilik farklarını göz önünde bulunduran Hall da mekânı dört ana alana ve sonra bunları da kendi içinde iki ayrı alana bölmüştür.

1. **Samimi Uzaklık (0-46 cm. arası):** Samimi uzaklıkta, diğer kişinin varlığı belirgindir ve bazen de duyumsal girdilerin çok yükselmiş olması nedeniyle çok güçlüdür.
 - a) **Samimi uzaklık-Yakın aşama (0-15 cm. arası):** Bu, uzaklık görüşme, teselli etme ve koruma uzaklığıdır. Fiziksel dokunma ya da yüksek fiziksel bağlılık olanağı verir.
 - b) **Samimi uzaklık- Uzak aşama (15-46 cm. arası):** Bu uzaklıkta, baş ve omuz birbirine dokunamaz; ancak eller ve ayaklar birbirine değebilir. Birbirleriyle yakın ilişkisi olmayanlar için işlevsel veya duygusal yakınlaşma gereği veya isteğinde ortaya çıkar.
2. **Kişisel uzaklık (46-122 cm. arası):** Kişisel uzaklık, birbiriyle ilişkisi olmayan kişileri sürekli olarak birbirinden ayıran uzaklığı belirtmek için ilk kez Hediger (1955) tarafından kullanılan bir kavramdır. Bu kavram, bir canlının, kendisi ile başkaları arasında tuttuğu küçük koruyucu bir küre ya da kabarcık olarak düşünülebilir.
 - a) **Kişisel uzaklık- Yakın aşama (46-76 cm. arası):** Bu uzaklık kolun erişebilirlik sınırıyla belirlenir. Tutma- yakalama aralığıdır. Korunması gereken eş ve çocukla ile aile reisi arasındaki uzaklık kişisel uzaklık sınırı içindedir.
 - b) **Kişisel uzaklık- Uzak aşama (76-122 cm. arası):** “Birisini uzak tutmak”, kişisel uzaklığın uzak aşamasını açıklayan bir deyimdir. Bu uzaklık, insanın erişebileceği uzaklığın tam sınırında başlayıp, iki kişinin, ellerini uzattıklarında parmaklarını değdirebilecekleri bir uzaklığa kadar sürer.

Bu uzaklık, fiziksel üstünlüğün gerçek anlamda sınırıdır. Altman ve Haythorn, gemide kapalı kalan denizcileri izlemiş ve bu denizcilerin giderek birbirinden ayrıldıklarını ya da “kozalarına” çekildiklerini ve böylece her birinin, arkadaşının çevresindeki kişisel bölgeye tam tamına saygı gösterdiğini gözlemişlerdir.

3. Toplumsal uzaklık (122-366 cm. arası): Kişisel uzaklığın uzak aşaması ile toplumsal uzaklığın yakın aşaması arasındaki sınır çizgisi, “üstünlük sınırı”nı simgeler. Yüzdeki ayrıntı zor algılanır ve kimse, özel bir çaba göstermedikçe başkalarına dokunamaz ya da dokunmayı ummaz.

a) Toplumsal uzaklık- Yakın aşama (122-213 cm. arası): Bu uzaklıkta, kişisel olmayan işler yer alır ve bu uzaklıkta, uzak aşamadansa yakın aşamaya daha çok ilgi vardır.

Birlikte çalışan insanlar, yakın aşamalı toplumsal uzaklığı kullanmaya eğilimlidirler. Bu rasgele oluşan topluluklara katılan kimseler tarafından da çokça kullanılan bir uzaklıktır. Bu uzaklıkta durup birine yukarıdan bakmanın, patronun sekreteriyle konuşmasında olduğu gibi otoriter bir etkisi vardır.

b) Toplumsal uzaklık- Uzak aşama (213-366 cm. arası): Bu, birisi, “şöyle uzak dur da bakayım” dediğinde gidilen uzaklıktır. Bu uzaklığın son sınırında yapılan iş konuşmalarının ve toplumsal konuşmaların, yakın aşamada yapılandan daha resmi niteliği vardır. Önemli kişilerin bürolarındaki masalar, ziyaretçileri toplumsal uzaklığın uzak aşamasında tutmayı sağlayacak kadar büyüktür. Standart büyüklükte bir masanın olduğu büroda bile, karşıdaki sandalye masanın ardındaki kişinin 245-275 cm. uzaklığındadır. Yapılan araştırmaların bulgularına göre, kişiler arasındaki uzaklık 300 cm.’den daha azsa, kişiler konuşmaya fiilen zorlanmış olmaktadır. Ancak, bu uzaklık 300 cm. den daha çok ise, kişiler konuşma zorunluluğu duymadan sessizce çalışabilmektedir. Bunun en iyi örneği, işten eve gelen erkeklerin genellikle eşlerinden 300 cm. uzakta oturarak dinlenmeleri ve gazete okumalarıdır. Çünkü bu uzaklıkta eşler birbirleriyle kısaca ilgilenebilirler ve istedikleri zaman ilgilerini kesebilirler. Hall, bazı eşlerin, koltuklarını sırt sırta yerleştirmiş olduklarını belirterek, “oturma düzeninin sırt sırta yapılması, minumum yer için uygun bir çözümdür. Çünkü bu durumda eşlerin ilgisiz olarak oturmaları olanaklıdır.” demektedir.

4. Kamusal uzaklık (366 cm.-762 cm. arası)

a) Kamusal uzaklık – Yakın aşama (366-762 cm. arası): 366 cm. uzaklığındaki kişi korkutulursa kaçma veya savunma davranışında bulunabilir. Bu uzaklık, kaçma tepkisinin iz bırakmış, ancak, bilinç altıyla algılanmış bir biçiminin bile simgesi olabilir.

b) Kamusal uzaklık – Uzak aşama (762 cm.den sonrası): Önemli kamu sembolleri (bir başkan gibi) etrafında otomatik olarak oluşan ama kamusal ortamlarda gerekli göre herkesin kullanabileceği bir uzaklıktır. Aktörlerin çoğu, normal sesle gönderilen duygusal tonların, 900 cm.’den sonra yüz anlatım ve hareketleriyle birlikte kaybolduğunu bilirler. Bu uzaklıkta ağırlık jestler ve postürlere kayar.

Bu alanlar sadece ortaya koymak istediğimiz davranışlara değil algısal sistemimizin etkin olduğu boyutlara bağlı olarak da belirlenmiştir. Örneğin kol boyumuz, sesimizi yükseltmeden işitilmemizi sağlayan uzaklık, vb.(Gür, 1996).

Genel olarak baktığımızda, mahremiyet insanın hayatını sürdürebilmesi için en temel davranış biçimlerinden biridir. İnsanın kendini çevreye karşı gizleme ve sergileme tezatlıklarını dengeleyici bir unsur olarak ortaya çıkar. Bu dengeleyici özelliğindeki değer farklılıkları ise, insanın ruhsal veya fizyolojik yapısında kendini olumlu veya olumsuz bir biçimde gösterir (İnan, 1996).

3.2.3.2 Egemenlik alanı

Egemenlik alanı kişi veya grubun mülkiyetinde olan veya denetimine/sorumluluğuna verilmiş bir mekân parçasıdır. Sahiplenilmişlikle simgelenir ve sahibiyle psikolojik olarak bütünleşir. Egemenlik alanı davranışının özellikleri şu şekilde sistematize edilebilir.

1. Mülkiyet (Sahip olma veya denetleme hakkı),
2. Ölçekten bağımsız olma (Farklı ölçeklerdeki mekânları kapsama, üzerinde hak iddia etme),
3. Yabancılarla, dış müdahalelere karşı korunma-koruma,
4. Tüm gereksinimler hiyerarşisini kapsayan farklı eylemlere hizmet etme,
5. Kişiye özelleştirme / kendileme.

Bu özelliklerden de anlaşılacağı gibi egemenlik alanı davranışı, bir topluluktaki ilişkilerin tanımlanması ve belirli bir toplumsal düzenin korunmasını sağlayan birey ve grup sınırlarını oluşturan bir davranış mekânizmasıdır. Bu sınırların oluşmasında sosyal statülerin belirleyici rolü vardır. Mekânın özel veya paylaşılan olması kişinin egemenlik sınırlarını belirlediği gibi, statüsünü de gösterir. Yüksek statüdeki kişilerin egemenlik alanı geniş ve korunaklıdır (Gür, 1996). Egemenlik alanlarının sağladığı olanaklardan bir tanesi de mekânı kişiselleştirme yetisini bireye tanımasıdır. “İnsanlar kendilerini tanımlayan mekânlar içinde yer aldıklarında, kullandıkları nesneleri ve çevreleri yeniden biçimlendirir.”(Brower, 1980). Böylece egemenlik alanının kontrolü sağlanırken, çevreye uyan eylem düzeyleri daha iyi bir düzeye getirilir ve bireylerin estetik değerleri dışa vurulur. Mekânın kişiselleştirilmesi fizyolojik güveni, sembolik ve estetik değerleri ve çevre içindeki eylem örüntülerini düzenlediği gibi, egemenlik alanına da işaret eder (Lang, 1974).

Paylaşılan egemenlik alanının nitelikleri katılımcıların kimlikleri yansıtması açısından önemli bir değeri vurgular. Grupların kimliklerini yansıtmaları, genel bilgi düzeyleri ve deneyimleri ile ilişkilidir. Bireylerin kişisel kimliği ise, kendi egemenlik alanlarını kullanma biçimleri ile anlaşılabilir. Nesneleri kullanma biçimleri, duvarlara astıkları resim ve posterlerin taşıdığı anlamlar, kişisel kimliği yansıtıcı unsurlardır (Edney,1976).

Bir yeri olma kişiye güvenlik, özgürlük duygusu vermekte; kendine ait olanı koruma, bakma, güzelleştirme isteği uyandırmaktadır (Gür, 1996). Davranışın oluştuğu mekânlar içinde yer alan düzenlemeler ve işaretler egemenlik alanlarının kullanımını etkiler. Örnek olarak, bahçe kenarlarına çekilen çitler, oraya başka insanların girmesini engellerken, aynı zamanda içerde yer alan insanlara bir grup olma hissini yaratır (Brower, 1980).

Sonuç olarak, egemenlik alanı davranışı, savunma, sahiplik ve kontrol gibi kavramları içermesiyle, bireyin tasarlanmış çevrelerdeki tüm yaşam biçimini etkiler. Bu kavramlarda sağlanan değerler, kişide memnuniyet, tatmin gibi olumlu tavırların doğmasına sebep olabileceği gibi endişe, stres gibi olumsuz tavırların da oluşmasına sebep olabilir (İnan,1996).

3.2.3.3 Kendileme / Kişiye özgü kılma

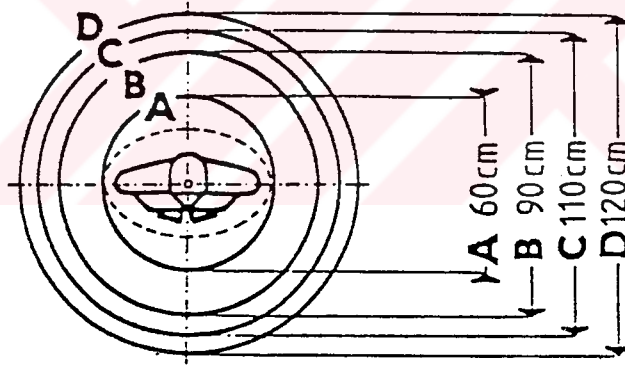
Moles'e (1976) göre, mekân, zamana, ortamlara, uygarlıklara, gruplara göre değişmektedir. Genelde tüm insanlar, örneğin köylü tarlasında, işçi iş yerinde, memur bürosunda, hasta yatağında, tutuklu hücresinde az ya da çok geçici veya sürekli bir biçimde, kendine ait bu tür bir mekâna sahiptir. Hiç kimse mekân üzerinde bir işaret taşı gibi konmamakta, aksine kendine ait, kendinin kıldığı bu mekânı, düzenlemekte, organize etmekte ve diyalektik olarak diğerlerinin mekânına ve/veya çevreye göre farklılaştırmaktadır. Bu olgu genel olarak kendileme / kendinin kılma kavramıyla ifade edilmektedir (Bilgin, 1990).

İnsanın mekânda yer alış tarzı, demek ki, aktif bir tarzıdır. Eğer genelde söylendiği gibi, insan, mekânda bir yer işgal etmek suretiyle ve hatta mekân sayesinde varsa, mekân da (yaşanan mekân) insan sayesinde/insanla birlikte vardır; insansız mekân, yaşanan bir mekânın sahip olduğu özelliklere ve anlamlara sahip olamaz; dolayısıyla yaşanan bir mekân olarak mevcut da olamaz. Burada, bir tür totoloji var gibi görünmekle birlikte, objektif insanın dışındaki bir mekânın söz konusu olmadığını, aksine sübjektif ve inşa edilmiş bir mekânın söz konusu olduğunu belirtmek gerek; çünkü sübjektif bir mekân, ancak onu inşa eden/kuran özneyle birlikte var olabilir (Bilgin, 1990).

Kişiye saygınlığı, büyük ölçüde onun servetine bağlayan ve statüsünü bununla belirleyen bir toplumda mülkiyet, kuşkusuz, kendilemenin önemli bir yanıdır, ancak zorunlu koşulu değildir. Kendileme, bir yerin ya da mekânın dönüştürülmesinde ortaya çıkan bir otorite, bir denetim göstergesidir. Kişiler etkilemeyi, türlü biçimlerde yapmaktadırlar. Kendi etraflarında eşyaları yerleştirmekle ve böylece bir çevrede kök salmakla, bir yeri düzenlemekle, bu yerin diğerine açılışını ya da kapanışını isteklerine göre ayarlamakla, bu yerin bazı öğelerini yok etmekle, mekânı kendilemeyi, türlü düzeylerde gerçekleştirmektedir. Bölümleme, kapatma, çevreleme gibi davranışlar, bir yeri kendilemenin temel aracıdır. Bunlar, psikolojik planda çevreyi, bir iç (bulunduğum yer) ve bir dış (bulunmadığım yer), aynı zamanda “burası” ve “orası” diye ayırırlar (Bilgin, 1990).

3.2.4 Kullanıcının davranışsal gereksinimleri

“Mekânda kişilerin eylemleri anında gereksinim duydukları mesafeler” (Arcan ve Evci, 1987) şeklinde tanımlanabilen ölçüler insanların o mekânda gerçekleştirecekleri eylemler için kişisel gerekli ölçüleri verir (Şekil 3.1).

Şekil 3.1 Davranışsal gereksinimler için gerekli uzaklıklar (Arcan ve Evci, 1987).

M.Ö. 5. Yüzyılda yaşamış olan ünlü Çin şairi La Otze'nin “Binanın varlığı, duvarları ile çatısında değil, içinde yaşanan mekândadır.” sözleri, mekânın olması için insan yaşantısının önemini ortaya koymaktadır. Eylemleri gerçekleştirecek olan insanın var olmasıyla mekân anlam kazanmaktadır. Mekânın yaşanılabilir olmasıyla birlikte, kullanıcının eylemlerinin yerine getirilebilmesi söz konusu olmaktadır. Mimari mekânın amacı, kişilerin gereksinimlerini karşılamaktır. Kişiler, gereksinimlerini karşılamak amacıyla birtakım davranışlarda bulunurlar. Mekânın kullanıcı gereksinimlerinden doğan eylemlere göre

uzmanlaşması gerektiği düşünülebilir. Gereksinimlerin belirlediği eylem ve eylem grupları, mekânın niceliksel ve niteliksel karakterini saptamaktadır. Belirli eylemlerin, belirli mekânlarda yerine getirilmesi için mekânın bu eylem ve eylem gruplarına göre düzenlenmesi gerekmektedir. Bir tiyatro binasında, oyunu seyretme eylemi ve oyunu sergileme eylemi birlikte bir seyretme-sergileme eylem kalıbını oluşturur ve bu gereksinime göre, sahneyle bütünleşen, bir seyir salonu mekânını gerekli kılar (Alp, 1993).

Eylemler için gerekli olan koşullar, mekânın boyutları, biçimi, düzenleme içindeki yeri, sirkülasyonla olan ilişkileri, donatı, tesisat gibi özelliklerine etki etmektedir. Bunun yanında, kişilerin, kültüründen kaynaklanan eylemlerin yapılış biçimindeki farklılıklar da mekânı değişik yönlerden etkiler (Alp, 1993).

Kullanıcıların, eylemlerinde kullandıkları araçlarla birlikte kullanılış ya da işleyiş bakımından ereğe uygun olarak, eylemlerini gerçekleştirmeleri için bir düzene ve düzeni sağlayacak büyüklüğe gereksinimleri vardır. Bu büyüklük, işleve uygun gruplamalar yapılarak, işlevsel mekân olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, yatak grubunun yatak odasını oluşturması gibi (Alp, 1993).

3.2.5 Kullanıcının estetik gereksinimleri

İnsanlarda estetik değer yargıları; yaş, cinsiyet, eğitim durumu, etnik veya bölgesel köken, milliyet, olayın değerlendirildiği zaman- dönem, çağdaşı zamandaki diğer oluşumlar, sosyal değer yargıları, mekânın türü, mekâna bağlı eylemler vb. birçok kritere göre oluşur ve de kişilere göre de değişir (Parlak, 1997).

Kişilerin girdikleri mekânı, değerlendirdikleri estetik ölçülere bakıldığında renk, doku, biçim, vb. gibi kriterler devreye girmektedir (Parlak, 1997).

3.3 Mekân Kullanıcısının Tipolojisi

Kullanıcı, duyuları yardımıyla mekânı algılar. Algılama kişilere göre değişen bir olgudur. Kişinin algılama sistemlerine, kişiliğine, yaşadığı sosyal gruba, kültürüne ve çevresine bağlıdır (Erkman, 1977).

Değişik bireylerin aynı uyarılar karşısında farklı algılara sahip olup, farklı tepkiler göstermelerinin nedeni, değişik tutum veya eğilimlere bağlanabilir. Tutum, algılamada önemli rol oynadığı gibi objektif davranmamızı da engeller. Bunun yanında yaş, cinsiyet, eğitim, deneyim, kalıtsal özellikler diye sıralayabileceğimiz ve onlara bağlı olarak değişebilen dikkat gibi bireysel özellikler, önemli algı farklılıklarına neden olmaktadır. Bir konudan diğerine atlayabilen ve aynı anda birden fazla uyarının üzerinde yoğunlaşamayan dikkat, kişisel ilgiler ve temel gereksinimlere bağımlı olarak da değişim gösterir. Bu nedenle mekân düzenlenirken kullanıcı tipolojisi de göz önünde bulundurulmalıdır. Kullanıcıların niteliğinin belirlenmesi; antropometrik* ölçülerin saptanması, mekânın genel oluşum verilerinin kararlaştırılması, dolaşım düzeninin oluşturulabilmesi vb. mekânın tasarımına birinci dereceden yön verecek kriterlerin saptanabilmesi açısından önemlidir.

Kullanıcılar çeşitli açılardan sınıflandırılabilir; bunlar yaş, cinsiyet, fizyolojik yapı, kültür, gelir grubu ve mekânı kullanım amacına yönelik kriterlerdir.

3.3.1 Yaş kriteri

Yaş kriterine göre; mekânda yapılacak eylem türlerine göre hedef kitlenin antropometrik verilerinin doğru saptanması, tasarımın sağlığı açısından önemlidir. Örneğin, çocuk, genç, yetişkinlere göre kriterler değişir (Parlak, 1997).

Pennartz ve Elsinga' ya göre gençlerin çevreyi algılamasında fiziksel uyaranlara bağlı duyuların daha etkili olmasına karşın yetişkinlerde yorumlama ve anlam daha ağırlıklı bir yer tutmaktadır (Kahvecioğlu, 1998).

İnsanlar arasındaki duyu organları, zeka, yetenek ve kişilik özelliklerindeki farklılıklar da bireyler arası algılama farklılıklarına neden olmaktadır. Bu özelliklerin çoğu kalıtsal olarak nakledilirken zamanla da gelişim göstermektedir. Birey doğduğunda gizli güç olarak bulunan

* İnsanların, ırk, cins, yaş vb. bakımından vücut biçim ve oranlarının ölçülmesini konu alan bilim dalı.

zeka, 14 – 18 yaşlarında olgunlaşmanın sınırına erişerek hayatın son yıllarına doğru gücü azalmaya başlamakta, bellek ve algılama hızını da etkilemektedir. Her insan, değişik alanlarda, ancak belli bir sınıra kadar gelişebilir ve bu sınır çizgileri bireyden bireye değişim gösterir. Kişi yetenekleri ve onun sınırlarının elverdiği ölçüde de çevresini tanımaya, algılamaya çalışacaktır. Çevreden gelen aynı uyarımlar karşısında aynı bireylerin zaman zaman farklı tepkilerde bulunma nedeni o andaki neşesi ya da üzüntüsü, kaygıları, beklentileri, içinde bulunduğu telkinin etkisi, korkusu ve diğer duygularıdır. Bu duyguların kuvvetli oluşu onun doğru, kesin ve objektif algılamasını çoğu kez engeller (Alp, 1993).

3.3.2 Cinsiyet kriteri

Kimura (1992), kadınların erkeklere göre çevredeki görsel verileri daha hızlı algıladıkları ve görsel hafızalarının daha kuvvetli olduğu, erkeklerin ise kompleks bir biçim içindeki figürleri daha iyi ayırt ettikleri sonuçlarına varmıştır (Kahvecioğlu, 1998).

Fishman (1985), mekânsal bilişim konusunda yapılan deneysel bir çalışmada da benzer şekilde, erkeklerin karmaşık mekânlarda kadınlara göre gerçeğe daha yakın görsel imaj edindikleri sonucuna varıldığını belirtmiştir (Kahvecioğlu, 1998).

Yine cinsiyetin algı farklarına etkisi üzerine yapılan araştırmalarda, genelde kadınların kişilere, erkeklerinde objelere yönelme eğilimi gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Guardo ve Meisels' e göre kızlarda kültürel öğrenmenin daha erken olmasına karşın, Alexander erkeklerin hareketli bir yaşam nedeniyle çevrelerini daha detaylı ve doğru algılayabildiklerini belirtmektedir (Kahvecioğlu, 1998).

3.3.3 Fizyolojik yapı kriteri

Mekân tasarımında engelli kullanıcı kriteri ve niteliği önemli bir veri oluşturur. Örneğin görme engeli olan bir kullanıcı mekânı, görsel boyutları ile değil, dokusal, işitsel ve kokusal özelliklerine göre değerlendirip bir yargıya varabilir. Bu nedenle mekân tasarlanırken kullanıcının fizyolojik yapı kriteri göz önünde bulundurulursa, kullanıcı da mekânda kendisini rahat ve huzurlu hissedebilecektir.

3.3.4 Kùltür kriteri

Kişinin dünyayı algılama biçimi ve değeri sistemindeki farklılıklar da değışik kùltürlerin sonucudur. Farklı kùltürlerde mekânların kullanım biçimleri, mekânda kişisel temaslar, biçimsel mekân kalıpları, kişiler arasındaki uzaklıklar ve kişisel mekân farkı olmaktadır (Çakın,1988).

Kùltürel alt yapı da sabit mekân biçimlerini ve bu mekânlara ilişkin çevresel tavırları etkiler. Örneğın, Araplar için yüksek tavanlı birimler yalnızlık hissini yaratırken, buna alışık bir Amerikalı için Arapların düşük tavanlı mekânları sıkıntı verici mekânlardır (Hall, 1970).

Görsel, kokusal, işitsel gibi algısal mahremiyetler konusunda kùltürel tepkilerin bir toplumdan diğerine şiddet farkı bilinmektedir, (Hall,1966). Koku eşığı alçak seyreden Doğı kùltürleri birbirlerinin vücut kokularına duyarsız kalabilirken, Batı toplumları çok duyarlıdırlar, (Hall, 1966). Bu kùltürler arası şiddet ve ton farklarını Hall proksemik *kalıbıyla açıklamaya çalışmıştır. Diğer yandan kalabalık ortamlara tepki de kùltürler arasında farklılaşma gösterir. Türk insanının kamusal alanlarda “kalabalık” tepkisi düşük seyrederken Amerikalı’ nınki çok yüksek seyreder (Le Compte, 1979).

Mahremiyet ihtiyacı ve mekânizması, insandan insana ve gruptan gruba göre farklılık gösterir. Bireyin organizmik yapısı onun mahremiyet ihtiyacını yönlendirici bir unsur olarak öne çıkar. Kişilik farklılıkları da mahremiyet ihtiyacını yönlendiren bir diğer unsurdur. Yapılan araştırmalar, tahmin edilenin aksine dışa dönük insanların, içe dönük insanlara nazaran daha fazla mahremiyet ihtiyacı gösterdiğini ortaya koymuştur. Bireyin içinde bulunduğu ruhsal durum da mahremiyet ihtiyacını yönlendirici bir nitelik taşır. Örnek olarak, stres altındaki bireylerin mahremiyet ihtiyacı, kişinin normal dönemlerindeki mahremiyet ihtiyacından daha fazladır (Lang,1987).

* İnsanın mekâna yönelik bireysel ve kùltürel gereksinimlerini ve insan mekân etkileşimini inceleyen bilim dalı (Mimarlık,84/9).

3.3.5 Gelir grubu kriteri

Mekân düzenlemesinde etkili olan diğerk bir konu da ekonomidir. İnsanın ya da toplumun, ekonomik gücüne bağılı olarak kullandığı teknik ve yöntemler, mekânı oluşturmada belirleyici niteliklerdir.

Bir mekân düzenlenirken o mekânı kimlerin kullanacağı, insanın ya da toplumun o mekândan neler beklediğı de önem kazanmaktadır. Bunun nedeni , özellikle buraları kullanacağı umulan insanların, toplumsal statü farklarından kaynaklanmaktadır. Toplumsal mekânlar, ne tür kullanıcıya açıksa, ona göre bir simgeselliğe bürünür. Örneğın, bir tiyatro binasında seyircinin kullandığı giriş ve fuaye etkileyici bir biçimde tasarlanır, dekore edilir, bezenir. Oysa sanatçı girişı ve kulislerde kesinlikle hiçbir dekorasyon yoktur (Alp, 1993).

3.3.6 Mekânı kullanım amacı kriteri

Mekânın kullanım amacı kriteri, bir başka deyişle işlevini karşılama performansı, o mekân hakkındaki yargıları ve değerlendirmeleri etkiler. Bu etki, mekânla kurulan kullanım ilişkisine göre değişebilir. Bir başka deyişle, mekânın kullanımına, bu kullanımın türüne ve süresine göre işlevsel boyutun etkisi de değişebilir. Kentsel çevrenin parçası olarak dıştan algılanan bir binanın oluşturacağı imaj, binanın bu düzeyde sundukları ile şekillenirken, aynı binanın kullanıcıları üzerinde oluşturduğu imaj farklı olabilir (Kahvecioğlu, 1998).

İnsanlar bulundukları mekân içerisinde konfor değerleri karşılanarak kendilerini rahat hissetmek isterler. Rahat hissetmediğı zaman insanların mekân içerisinde kalma süreleri azalır. Ayrıca mekân içerisindeki birtakım performansları (algılama, hareket yeteneğı, vb.) düşer. Konu sergileme mekânı olarak düşünöldüğünde bu koşullar en önemli noktayı oluştururlar. Çünkü izleyici sergi mekânı içerisinde sergiyi izleme süresinde herhangi bir konforsal (ısı, ses, koku, sıkılma, vb.) eksiklik bu ziyaret süresini kısaltabileceğı gibi, ziyaret süresinde de verilmek istenileni tam olarak algılayamaz yani algılama performansı düşer (Parlak, 1997).

3.4 Mekân Kullanıcısı Olarak Çocuk

Tarihsel açıdan bakıldığında çocukluk ya da çocukluk kavramının doğal bir gerçeklik değıl, toplumsal-kültürel bir yaratı olduğı ve tarih içinde geliştiğı görülür. Ortaçağ Batı toplumunda

yetişkinin minyatür bir örneği sayılan çocuklar yetişkinlerle aynı giysileri giyip aynı besinleri yemekte ve aynı oyunları oynamaktadır. Çocukla yetişkinin aynı yaşamı paylaşması yakın zamana kadar çok geçerli iken günümüzde özellikle gelişmiş toplumlarda bu birlikteliğin bozulduğu kurumsallaşan çocukluğun yetişkinlerin dünyasından uzaklaştığı görülmüştür. Hem çocukluk yaşantısı hem de çocukluk kavramı yüzyıllar boyunca değişim göstermiştir, bugün de değişmektedir (Onur, 1994).

Herkesin bir zamanlar çocuk olmak nedeniyle çocuğu tanıdığı inancı bir yanılsamadır, idealleştirilmiş bir çocuk modelinden hareketle çocuğa ilişkin mekânsal düzenlemeler bizi yanılsaya götürür (Bilgin, 1984).

Çevresel tasarımdaki fiziksel boyutlar, bilişsel gelişme, sosyal haklar, kişisel değişkenlikler, kendi kendini idare edebilme gibi farklı boyutlar, çocuklar ve yetişkinlerin ayrı gruplar olduğu gerçeğini bize hatırlatır. Nitekim çocuklar günlük yapay çevre kullanımında yetişkinlerden farklı birimleri, farklı zamanlarda ve şekillerde kullanırlar. Çocuğun aktiviteleri ve deneyimleri için çevre tasarlamak, çocuğu kullanıcı kabul eden tasarımlara gitmek, en azından tasarımda çocuğa söz hakkı tanımak açısından çocuk – çevre etkileşimini araştırmak ve gözlemek gerekmektedir (Ziegler, 1987).

Çocuk, çevresinde bulunan kişiler, olaylar içinde bulunduğu sosyo – ekonomik, kültürel ve fiziksel çevre gibi saymakla bitmeyecek kadar çok etkenin etkisindedir. Bu etkenlerin oluşturduğu karmaşık bütünün sonucunda çocuk bir birey olarak belirir (Çakır, 1996).

Thorbjorn' a göre, çocuğun fiziksel çevresi temel gereksinimlere bağlı olarak gelişir; çevre, bir bütün olarak ev, evler topluluğu, komşuluk birimi vb. olma eğilimindedir (Koç, 1999).

Fiziksel çevre, çocuğun yaşadığı konuttan başlayarak daha büyük ölçekteki çevrelere kadar uzanan bir kavramdır.

Uzmanlaşmış ilişkiler, sınırlandırılmış mekânlar ve düzenlenmiş, denetlenmiş bir zaman içine hapsedilen çocukların en çok kullandığı mekânlar dört grupta incelenebilir (Koç, 1999).

3.4.1 Konut

Konutlar aileyi oluşturan tüm bireyler içindeki gerekli eylemleri karşılamak amacıyla planlanırlar (Aydoslu, 1967) Çocuğun konut içi eylem grupları ise uyuma, giyinme, oyun, çalışma, hobi, beslenme ve temizliktir (Yıldız,1998).

Çocuğun dünya ile ilişkisinin konulduğu yer evidir. Evin düzeni, yapısı, büyüklüğü, içeriği ve tüm fiziksel yapısının çocuğun duygusal, bilişsel ve toplumsal gelişmesinde doğrudan ya da dolaylı payı bulunmaktadır (Koç, 1999).

Çocukların ideal evi anlatan resimlerinin yorumuna dayalı bir çalışmada elde edilen sonuçlar ilgi çekicidir, korunma, dinlenme, beslenme gibi tam anlamıyla fiili gereksinimleri aktaran mesajların yanı sıra hakimiyet, savunma, alışkanlık, konfor, mutluluk gibi kavramları aktaran mesajlar oldukça fazla işlenmiştir (Barbey, 1974).

Çocuğun konuttan beklediği işlevler koruma, dinlenme ve rahatlama, özgür davranma, toplumsal ilişki kurma, kuşaklar arası iletişimi sağlamadır (Ertürk, 1989).

Günümüz konutlarında çocukların özgür davranmalarına çok fazla olanak verilmemektedir. Çocuğa getirilen gürültü yasağı, etrafı dağıtma yasağı gibi yasakların yanı sıra çeşitli kazalara engel olmak için getirilen kısıtlamalarla çocuk konutta özgür olamamaktadır (Ertürk, 1989).

3.4.2 Konut yakın çevresi

Konut yakın çevresi olarak apartmanlarda koridorlar, apartman girişleri, konutların önündeki, arkasındaki kaldırımlar ve bahçeler, sokak dizisi alınabilir. Ancak günümüzde konut yakın çevresi çocukların kullanabileceği güvenli dış ortamlar olmaktan uzaklaşmıştır. Oysa bu mekânlar, en çok gereksinim duyulan mekânlardır. Yapılan araştırmalar bu alanların, barındırdığı olanaklar nedeniyle çok çeşitli oyun türlerine imkan tanıyan tercih edilebilir oyun alanları olduğunu göstermektedir (Ertürk, 1989).

Çocuğun, konutta gördüğü kısıtlamalar ve engellemeler yüzünden dışarıya duyduğu istek onu konut dışına yönlendirmektedir. Çocuk dışarıda kendisi için tasarlanan oyun alanlarını değil, daha rahat davranabileceği, çeşitli düzenlemelere olanak sağlayacak, nitelik ve nicelik bakımından esnek mekânları tercih etmektedir (Çakır, 1996).

3.4.3 Okul

Çocuğun anne babasından uzun süreli ilk ayrılığı demek olan ve gündüz saatlerinin büyük bölümünü geçirdiği çevre olan okulun fiziksel ve zihinsel gelişimi desteklemesi gerekir ve bu amaçla gerçekleştirilmesi gerekenler şöyle sıralanabilir;

1. Okul eğitimi, ev eğitiminin bir uzantısı şeklinde düşünülmelidir.
2. Bir bütün olarak okul ve kendi içinde derslik, çocuğun evinde alıştığı güven, şefkat ve sevgi ortamını sağlamalıdır.
3. Okul ve evin oluşturduğu doğal ve insan yapısı çevrenin çocuğun eğitiminin büyük bölümünü şartlandırdığı bilinci ile hareket edilmelidir (İnceoğlu, 1973).

Konut içinde çeşitli bahanelerle engellenen ve kısıtlanan çocuğa konut yakın çevresinde de güvenlik dolayısıyla bazı yasaklamalar getirilmektedir. Tüm bunların sonucunda okul, çocuğun zamanının büyük bölümünü geçirdiği, tüm istek ve gereksinimlerini taşıdığı mekân haline gelmekte ve önemi daha da artmaktadır (Şahin, 1984).

Çocuk için okul, belki de kendini evinde olduğundan daha çok özgür hissettiği, içinde yaşamını ördüğü mekân olmaktadır (Şahin, 1984).

3.4.4 Kentsel oyun alanları

Bunlar düzenlenmiş çocuk bahçeleri ve parklardır. Çocuğun kent içinde doğal bir ortam – park bulabilmesi, onunla iç içe olabilmesi doğaya duyarlılığını arttıracaktır. Bu ortamların devamındaki çocuk oyun alanları, çocuğun aktif oyunlarına cevap verebilecek, diğer tür oyunlarını da gerçekleştirebileceği olanakları içinde barındıracak alanlar olarak düzenlenmelidir (Ertürk, 1989).

Günümüzde bu alanların önemi ve çocuk için gerekliliği daha iyi anlaşılmıştır. Daha zengin ve figüratif öğeler belli bir tutarlılıkla kullanılmakta, araçların dekorasyonunda arabalar, kulübeler, kızılderili çadırları, küçük şatolar gibi çocukların ilgisini çeken gerçek eşyalar kullanma gibi arayışlar dikkati çekmektedir. Bu alanlarda özellikle hayal gücüne geniş bir yer ayrılmaktadır (Bilgin, 1984).

4. MEKÂN KURGUSUNUN ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİLERİNİN ALAN ÇALIŞMASI İLE İNCELENMESİ

Bu bölümde mekân kullanıcısı olarak çocuğun, mekândan nasıl etkilendiği, içinde bulunduğu mekâna gösterdiği olumlu ve olumsuz tepkileri, mekân içindeki davranışları gözlem ve anket yardımıyla saptanmaya çalışılacaktır.

Alan çalışması, Şirin Papatya Çocuk Evi, Karşıyaka Beyaz Balon Çocuk Evi ile Karşıyaka Belediyesi Ayşe Kaya Etüt ve Anaokulu'nda yapılmıştır. Çalışmaya 6 yaş grubu çocuklar katılmıştır.

Şirin Papatya Çocuk Evi'nden 12 kız ve 12 erkek çocuk, Karşıyaka Beyaz Balon Çocuk Evi'nden 8 kız ve 8 erkek çocuk, Karşıyaka Belediyesi Ayşe Kaya Etüt ve Anaokulu'ndan 18 kız ve 18 erkek çocuk olmak üzere toplam 76 çocuk ile çalışılmıştır.

Alan çalışması iki ayrı aşamayı içermektedir.

1. Öncelikle okullarda gözlemler yapılmış, mekânlar incelenmiş, fotoğraflar çekilmiştir.
2. Öğretmen ve öğrencilerle görüşülmüş, sözlü anket uygulanmıştır. Uygulanan sözlü anket soruları Ek 3 te yer almaktadır.

Çocukların gözlemciye olan yabancılıklarını atmalarını, gözlemciyi sınıflarındaki bir öğretmen veya yardımcı olarak görmelerini sağlamak amacıyla tanışma ve kaynaşmaya yönelik bir süreç belirlenmiştir. Bir haftalık bu süreç içinde çocukların gözlemciyi kabullenmeleri ve yanında doğal davranışları sağlanmaya çalışılmıştır.

Alan çalışmasının değerlendirilmesinde gözlemler ile yanıtlar birlikte değerlendirilerek ortak sonuçlara ulaşılmaya çalışılmış, ancak anket sonuçları istatistik olarak değerlendirilmemiştir. Çünkü konunun çok yönlülüğü ve çocuklar üzerinde yapılmış olması istatistik açıdan net bilgiler vermesini zorlaştırmaktadır. Gerçekleştirilecek çok kapsamlı bir alan çalışmasının sonuçlarının bile geçerliliği ve gerçeği yansıtması tartışılır olacaktır. Bu nedenle yapılan çalışmada genelleme yapılmamıştır.

4.1 Şirin Papatya Çocuk Evi'nde Yapılan Alan Çalışması

4.1.1 Gözlem sonuçları

Şirin Papatya Çocuk Evi eskiden konut olarak kullanılan bahçe içinde tek katlı bir binada yer almaktadır (Resim 4.1).

Resim 4.1 Şirin Papatya Çocuk Evi'nin dışarıdan görünüşü

Sınıfa dönüştürülen odalar farklı renklerde olup çocukların ilgi ve gereksinimlerini karşılayacak oyuncak ve eşya ile donatılmıştır. Çocuğun boyutlarına göre yapılmış, taşınması kolay mobilyalar seçilmiş, böylece mekânı kendi isteklerine göre düzenleme olanağı sağlanmıştır.

Açık raflar ve kapalı dolapların her ikisi de sınıf içinde yer almaktadır. Açık raflar çocukların erişemeyeceği yükseklikte, kapalı dolaplar ise genelde çocukların erişebileceği yerlerde kullanılmıştır.

Duvarlar ve kapılar birer pano gibi kullanılmış, çocukların çalışmaları ve sevdikleri objeler burada sergilenmiştir.

Oyun saatlerinde sınıf içindeki plastik masa ve sandalyeler kenara çekilerek çocuklara oyun oynayabilecekleri alan sağlanmıştır. Kaydırak, tahterevallı, oyuncak at gibi elemanların yer aldığı binanın arka bahçesi çocukların dışarıda oyun oynamasına olanak sağlanmıştır (Resim 4.2).

Resim 4.2 Anaokulunun arka bahçesinden görünüş

Gözlemler sırasında çocuklarda mahremiyet kavramının gelişmeye başladığı, eşya veya oyuncak olsun her nesnenin yerini belirlemeye, yap – bozlar, minderler ve masalar ile kendilerine ait mekânlar yaratarak en küçük ayrıntısına kadar bu çevreye hakim olmaya çalıştıkları saptanmıştır.

4.1.2 Anket sonuçları

Yapılan çalışmada çocukların tamamı duvarları olmayan bir bina düşünememişler, sadece erkek çocukların ikisi çatı, duvar, döşeme gibi bileşenlerin hepsinin aynı derecede önemli olduğunu söylemişlerdir. Bir erkek çocuğu dışında diğerlerinin hepsi tamamı camdan oluşan duvarların güvenli olmadığını belirtmiş, kız çocuklardan biri böyle bir durumda okula gelmeyeceğini söylemiştir. Bununla birlikte tek erkek çocuk her yeri rahatlıkla görebileceği için duvarların camdan yapılmasının kendisini rahatsız etmeyeceğini ifade etmiştir.

Çocukların % 50' si bina genelinde kullanılan renkleri beğendiklerini belirtmiş, kalan % 50 ise yeşil renginde kullanımını istemiştir. Bununla birlikte bütün çocuklar pembe renkli sınıfı mavi ve sarı renkli sınıfa tercih etmişlerdir. Seramik odasındaki pencere pervazlarının renkli oluşu da çocukların hoşuna gitmektedir (Resim 4.3, Resim 4.4).

Resim 4.3 Pembe sınıf

Çocuklar mekâna ait bileşenlerin dokusu hakkında yorum yapamamışlar, ancak seramik, ahşap parke gibi diğer yapı malzemelerine göre döşemede halı kullanılmasını daha uygun görmüşlerdir.

Çocukların tamamı bulundukları mekânın tavanını yüksek bulmuşlar, ancak bundan rahatsızlık duymadıklarını belirtmişlerdir.

Bina daha önce konut olarak kullanılmak üzere yapıldığı için mekân büyüklükleri çocukların kendi evlerinde karşılaştığı ölçeklerden farklı değildir. Ancak bina ölçeğinde karşılaştırma yapıldığında çocukların apartman yerine tek katlı ve bahçeli binaları tercih edildiği görülmüştür.

Bütün çocuklar, mekân içindeki ısıyı uygun bulduklarını söylemişlerdir.

Çocuklar öğretmenlerinin sesini rahatça duyabildiklerini söylemiş, ancak kız çocuklarının % 50 si mekân içinde diğer arkadaşlarının yaptığı gürültüden rahatsız olduklarını, diğer % 50 ise mekânı gürültülü bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Erkeklerin tamamı ise mekân içindeki gürültüden rahatsız oldukları gibi dışarıdan gelen araç seslerinin dikkatlerini dağıttıklarını belirtmiştir.

Çocukların tamamı mekân içine giren doğal ışığın yeterli olduğunu, akşama doğru aydınlatmadan yararlandıklarını söylemişlerdir.

Bina genelinde koku hissetmediklerini belirtmişlerdir.

Çocukların hiçbirisi bulundukları mekânı kalabalık olarak nitelendirmemiştir.

Bina içinde çocuklara ait her şeyin kendi boyutlarına göre tasarlanması çocukların hoşuna gitmektedir.

Resim 4.4 Seramik odasından görünüş

4.2 Karşıyaka Beyaz Balon Çocuk Evinde Yapılan Alan Çalışması

4.2.1 Gözlem sonuçları

Beyaz Balon Çocuk Evi, bir İtalyan ailesine ait tarihi bir köşkte çocuklara hizmet vermektedir (Resim 4.5).

Resim 4.5 Karşıyaka Beyaz Balon Çocuk Evi'nin dıştan görünüşü

Sınıfa dönüştürülen odaların duvarları farklı renklerde boyanmış olup, çocukların ilgi ve gereksinimini karşılayacak eşya ile donatılmıştır.

Bina genelinde sınıflar işlevlerine göre ayrılmış ve bu işlevlerin gerektirdiği şekilde döşenmiştir. Dinlenme odası hariç diğer sınıfların eşyası sabit olarak düzenlenmiştir. Bu nedenle genel mekân içinde değişiklik yapma şansı yoktur. Ancak mekân içinde değişik amaçlı sınıfların çeşitliliği çocukların farklı mekân gereksinimlerini karşılamıştır.

Sınıf içerisinde açık raflar kullanılmış, çocuklar oyuncaklarını ve araç gereçlerini buraya kendileri yerleştirmişlerdi (Resim 4.6). Duvarlar ve mekân içerisine gerilen ipler üzerinde çocukların çalışmaları ve sevdikleri objeler yer almaktadır.

Resim 4.6 Sınıf içinde yer alan açık raflar

Bina içinde çocuklara sadece oyun oynayabilecekleri, içi çeşitli oyuncaklarla dolu geniş bir mekân ayrılmıştır.

4.2.2 Anket sonuçları

Bütün çocuklar, çatı duvar, döşeme gibi bileşenlerin hepsinin aynı derecede önemli olduğunu ifade etmişler, duvarların cam olmasını olumsuz karşılamışlardır.

Çocuklar, bina genelinde kullanılan renkleri beğendiklerini söylemişlerdir.

Çocuklar, yönetime ait odanın kapısının biçimini çok beğendiklerini söylemişlerdir.

Çocuklar, tavanın dokusunu beğendiklerini söylemişlerdir.

Çocukların tamamı, bulundukları mekânın tavanını yüksek bulmuşlar, ancak bundan rahatsızlık duymadıklarını belirtmişlerdir.

Bina daha önce konut olarak kullanılmak üzere yapıldığı için mekân büyüklükleri çocukların kendi evlerinde karşılaştığı ölçeklerden farklı değildir. Ancak bina ölçeğinde karşılaştırıldığında, bina ölçeğinde yer alan farklı mekânların sayısı, kapı ve pencerelerin boyutları bakımından ölçek olarak çocuklar için büyüktür (Resim 4.7).

Resim 4.7 Yönetime ait oda kapısı

Bir erkek çocuk dışında, diğer çocuklar bina içindeki ısıyı uygun bulduklarını söylemiş, tek erkek çocuk ise ısıнын değiştiğini ifade etmiştir.

Çocuklar, öğretmenlerinin sesini rahatça duyabildiklerini, mekân içinde gürültü olmadığını söylemişler, sadece bahçede oynarken araç gürültüsünden rahatsız olduklarını ifade etmişlerdir.

Çocuklar, büyük pencerelerden dolayı sınıf içine giren ışığın yeterli olduğunu, bu nedenle aydınlatmaya sadece akşamüzeri gerek gördüklerini söylemişlerdir (Resim 4.8).

Resim 4.8 Bina içindeki doğal ışık

Çocuklar, bina içinde rahatsız edici koku olmadığını söylemişlerdir.

Bina içinde çocuklara ait her şeyin kendi boyutlarına göre tasarlanması çocukların hoşuna gitmektedir (Resim 4.9).

Resim 4.9 Çocuğun boyutuna uygun masa ve sandalyeler

Çocuklarda kişisel alan ve kontrol davranışlarının ortaya çıktığı gözlemlenmiştir. Çocuklar, oyuncak odasındaki oyuncak köşeleri kullanarak kendilerine ait egemenlik alanları yaratmışlardır.

Çocuklar, en çok hoşlarına giden yerlerin oyuncak odası, kukla köşesi ve bahçe olduğunu, çok güneş aldığı ve çok eşyası olmadığı için yabancı dil odasını sevmediklerini söylemişlerdir (Resim 4.10, Resim 4.11, Resim 4.12, Resim 4.13). Kız çocuklarının bir kısmı, çocuklara ait tuvalette cinsiyet ayrımı yapılmadığı için burayı kullanmak istemediklerini, bunun yerine yönetime ait tuvaleti kullanmak istediklerini belirtmişlerdir (Resim 4.14). Bir kız çocuğu ise yönetim odasını çok beğendiğini orayı mutfak olarak değiştirmek istediğini söylemiştir.

Çocukların yarısı tavanın eğimli olmasını tercih etmiş, yarısı da tavanın düz olmasını istemiştir.

Çocuklardan sadece bir erkek çocuk, bina içindeki merdiveni kullanırken yorulduğunu söylemiş ve bina içinde merdiven kullanmak istemediğini belirtmiştir. Diğer çocuklar ise merdivenden rahatsızlık duymadıklarını ifade etmişlerdir.

Resim 4.10 Oyuncak odasından görünüş

4.11 Kukla odasından görünüş

Resim 4.12 Çocuk evinin bahçesinden görünüş

Resim 4.13 Yabancı dil sınıfı

Resim 4.14 Çocuklara ait tuvaletten görünüş

4.3 Karşıyaka Belediyesi Ayşe Kaya Etüt ve Anaokulu'nda Yapılan Alan Çalışması

4.3.1 Gözlem sonuçları

Karşıyaka Belediyesi'ne ait olan bina anaokulu olarak tasarlanmış, bahçe içinde tek katlı bir yapıdır (Resim 4.15).

Resim 4.15 Karşıyaka Belediyesi Ayşe Kaya Etüt ve Anaokulu' nun dışarıdan görünüşü

Bina genelinde bütün duvarlarda 130 cm.' ye kadar açık pembe, üzeri beyaz boya kullanılmıştır. Duvarların beyaz olan bölümlerine çocukların sevdiği hayal kahramanlarının resimleri yapılmıştır (Resim 4.16).

Sınıf içerisinde çocuğun boyutlarına uygun plastik sandalyeler, kahverengi formika masalar, renkli minderler kullanılmıştır. Açık raflar ve kapalı dolapların ikisi de sınıf içinde çocukların rahatlıkla kullanabilmeleri için yere yerleştirilmiştir.

Duvarlar, kapı ve pencereler, perdeler birer pano gibi kullanılmış, çocukların çalışmaları buralarda sergilenmiştir.

Resim 4.16 Sınıfın duvarlarından bir görünüş

Oyun saatlerinde sınıf içindeki masa ve sandalyeler kenara çekilerek çocuklara oyun oynayabilecekleri alan yaratılmıştır (Resim 4.17, Resim 4.18). Ayrıca bina içindeki çok amaçlı salon içindeki oyuncak park ve anaokulunun bahçesi çocukların oyun alanı gereksinimlerini karşılamaktadır(Resim 4.19, Resim 4.20, Resim 4.21).

Resim 4.17 Sınıf içinde oynayan çocuklar

Resim 4.18 Sınıf içinde oynayan çocuklar

Resim 4.19 Çok amaçlı salondan görünüş

Resim 4.20 Çok amaçlı salonda yer alan oyuncak park

Resim 4.21 Okulun dış bahçesinden görünüş

4.3.2 Anket sonuçları

Bir erkek çocuğu dışında diğer çocuklar, duvarların tamamı cam olan bir sınıfın güvenli olamayacağını belirtmişlerdir. Kız çocuklardan biri, herkes tarafından görülmenin çirkin olduğunu, diğer bir kız çocuğu ise hafif bir sarsıntıda kırılabilir bir şey istemeyeceğini, erkek çocuklardan birisi ise rüzgârı hissedebileceğini söyleyerek rahatsızlıklarını dile getirmişlerdir. Tek erkek çocuk ise içeriden dışarıyı daha rahat görebileceği için bu durumdan rahatsız olmayacağını söylemiştir.

Erkek çocukların ikisi sarı, kırmızı ve yeşil rengin de bina genelinde kullanılmasını istemişler, diğer çocuklar ise binada kullanılan mevcut pembe – beyaz renkleri beğendiklerini söylemişlerdir. Bir erkek çocuk pislenmeyeceği gerekçesiyle sınıfta gri halı kullanmanın daha iyi olacağını, bir kız çocuğu ise desenli halının daha güzel olacağı şeklinde düşüncelerini ifade etmiştir.

Çocukların tamamı bulundukları mekânın tavanını yüksek bulmuşlar, ancak rahatsızlık duymadıklarını belirtmişlerdir.

Anaokulu ölçek olarak kendi evlerinden daha büyük olduğu için burayı geniş bulduklarını belirtmişlerdir.

Bütün çocuklar mekân içindeki ısıyı çok fazla bulduklarını söylemişlerdir.

Çocuklar öğretmenlerinin sesini müzik olmadığı zaman rahatlıkla duyabildiklerini söylemişlerdir. İki erkek çocuk dışında dışarıdan gelen gürültüden rahatsız olmadıklarını ifade etmişlerdir. İki erkek çocuk ise parkta oynayan çocukların sesinden rahatsız olduklarını, bununla birlikte salonda oynarken çok gürültü çıktığını da söylemişler, kendi seslerinden rahatsız olduklarını ama bunun önüne geçemediklerini anlatmışlardır.

Çocukların hepsi mekân içindeki doğal ışığı yeterli bulmuşlardır.

Çocukların tamamı bina genelinde koku hissetmediklerini söylemişlerdir.

Bir erkek çocuğu dışında diğerk çocukların hepsi bulundukları mekânı kalabalık olarak nitelendirmiş, erkek çocuklar bu nedenle gürültü olduğunu, kız çocuklardan birisi ise tuvalette çok çocuk olduğu için bu durumdan rahatsız olduğunu ifade etmiştir.

Gözlem sırasında kız çocukların görsel mahremiyet, erkek çocukların ise işitsel mahremiyet gereksinimi duydukları belirlenmiştir.

Erkek çocukların, kız çocukların oyunlarını bozduğu gözlenmiş, bu nedenle kız çocukları sınıfın ortasında rahat oynayamadıkları için, oyunlarını daha çok masa altlarına saklanarak oynamayı tercih etmişlerdir. Çocuklar, masaları ve oyuncakları kullanarak kendilerine ait mekân yaratmışlardır (Resim 4.22).

Resim 4.22 Masa altını kullanan çocuklar

Çocuklar, bahçe ve salondaki oyuncak parkı sevdiklerini, ancak anaokulunda hiç sevmedikleri yerin de yatak odası olduğunu, burayı çok sıkıcı bulduklarını ifade etmişlerdir (Resim 4. 23).

Resim 4.23 Yatak odasından görünüş

Erkek çocuklar düz tavanı tercih ederken, kız çocuklar ise eğimli tavanı tercih etmişlerdir.

Bütün çocuklar,kendilerine ait araç ve gereçlerin yerinin belirli olmasını tercih etmiş, kapalı dolapların daha güvenli olduğunu belirtmişlerdir.

4.4 Yapılan Alan Çalışmalarının Değerlendirilmesi

Yapılan bu çalışmada altı yaş grubundaki kız ve erkek çocuklar arasında mekândan etkilenme açısından pek büyük farklılıkların olmadığı anlaşılmıştır. Oyun çağında olmalarının etkisiyle, anaokulunun oyun oynamaya elverişli köşelerini çok seven çocuklar, belki de disiplin altına girmekten hoşlanmadıkları için ders yaptıkları sınıfları sevmemektedirler. Yabancı dil dersi yaptıkları sınıfın çepeçevre bir divanla döşenmiş olduğu düşünülürse, bu mekânın biraz olsun hareketlendirilmesi, örneğin yerlere gelişigüzel minderler atılması, belki çocukların en azından bir sıra halinde oturma zorunluluğunu ortadan kaldıracağından onlara özgür olduklarını, sınıf içinde rahatlıkla hareket edebileceklerini hissettirebilecek, bu durumda çocuk dersi daha zevkle takip edebilecektir.

Çocukların oyun oynayabildikleri mekânlarda yeterli, belki de gereksinim duyduklarından daha fazla oyuncaklarının olması, onların içinde bulundukları mekânın özelliklerini algılasalar da bunları hiç önemsememelerine neden olmaktadır. Elinde güzel bir oyuncak ve yanında pek çok oyun arkadaşı olan çocuk ne duvarın rengine, ne de döşemenin dokusuna aldırmaktadır. Bu yüzden çocuklardan bu konularda pek fazla bilgi almak mümkün değildir, bu durumda bu gibi mekânsal faktörlerin çocuklar üzerinde ne gibi etkiler bıraktığını anlamak için yetişkinlerin tecrübelerine dayanmak kaçınılmaz olmaktadır.

Anaokulunun bir okul tarzında planlanmış olması onun, çocukların evlerine oranla daha büyük olması, daha çok kişiyi çatısı altına alabilmesi sonucunu doğurmaktadır. Böyle bir binada çocuklar anaokulunda olduklarını hiç akıllarından çıkaramamakta, öğretmenleri de bir işyerinde bulunduklarını sürekli olarak hissetmektedirler. Bu durumun hem öğretmen hem de öğrenciler üzerinde az çok bir gerginlik yaratacağı açıktır. Çocuk için bir anaokulu olsa da ana kucığı kadar sıcak olmayan bu ortam, öğretmen için de bir zorunluluk gereği her gün geldiği bir işyeridir. Oysa anaokulunun bir konut tarzında yapıldığı veya bir konutun anaokuluna dönüştürülmek suretiyle değerlendirildiği durumlarda gerek ana okulunun öğrencileri gerekse öğretmen ve diğer çalışanları kendilerini evlerinde gibi hissedebilmektedir. Böyle bir mekânda arkadaşlarını kardeş, öğretmenlerini ise anne olarak görebilecektir. Böyle bir mekâna gelirken işe gelmenin gerginliğini hiç yaşamayan ya da daha az yaşayan öğretmenler de daha mutlu ve buna paralel olarak daha sevecen ve anlayışlı olabilecektir.

Yapılan alan çalışmasıyla varılan bir diğer sonuç, erkek çocukların mekândaki gürültüden oldukça olumsuz etkilendiğidir. Mekânın içinden kaynaklanan gürültünün önüne geçilemez, çünkü bu çocukların kendi gürültüsüdür; ama anaokulunun dışından gelen gürültülerin iyi bir ses yalıtımı ile dışarıda bırakılması sağlanabilir. Anaokulunu mümkün olduğunca ana caddelerin gürültüsünden uzak bir yerde ve geniş bir bahçe içinde tasarlamak uygun olacaktır.

Üstünde durmaya değer diğer bir husus da, özellikle kız çocuklarının kendilerine ve çok yakın diğer kız arkadaşlarına ait özel köşeler yaratmaya çalışmalarıdır. Bundan anlaşılıyor ki, altı yaşındaki çocuklar bile, mahrem kabul ettikleri bir kişisel alana ihtiyaç duymaktadır. Öyle ki çocuklar masaların altında kendilerine bu mekânı yaratmaktadırlar.

Oyun oynadığı alanda bile zaman zaman mahremiyet ihtiyacı duyabilen çocukların kullandığı tuvaletlerin açık olması da pek isabetli değildir. Gerçi bu durum çocukların büyük çoğunluğunu rahatsız etmemektedir; ama yine de bazı çocuklar haklı olarak bu durumdan hoşlanmamaktadır. Henüz küçük yaşta olsalar da, onların tuvaletinin de evlerinde olduğu gibi kapalı olması daha uygun olacaktır. Böylece çocuk, kendisine anaokulunda bulunan yetişkinlerden farklı davranıldığını düşünerek öfke de duymayacaktır. Onun da bir birey olarak kabul edilmesi onu mutlu edecektir.

5. SONUÇLAR

Mekân, başta insan olmak üzere tüm canlıların içinde bulunduğu ve sınırlarını duyularıyla somut ve soyut olarak algılayabildiği, fizyolojik, psikolojik, toplumsal gereksinimlerini karşıladığı, eylemlerini gerçekleştirdiği doğal ve yapısal çevredir.

Tüm yaşamı boyunca çeşitli mekânlar içinde bulunan insanın bu mekânlardan psikolojik olarak etkilendiği yadsınamaz bir gerçektir. Mekânın bileşen ve öğeleri, taşıdıkları farklı niteliklerle kullanıcısı olan insan üzerinde çeşitli psikolojik etkiler yaratırlar. Psikolojik anlamda etkilenmenin ilk aşaması olan algılama sırasında insanın duyularına ulaşan her bir mekânsal etken onda farklı etkiler bırakır. Bu etkenler özellikle şunlardır: Renk, doku, biçim, ölçü ve oran.

Her bireyin algılaması için objektif olan bu etkenlerin varlığı dışında doğal olarak mekânın her kullanıcısına göre değişen bazı etkenler de mekânın insan üzerindeki psikolojik etkisine yansır. Kullanıcıların yaşı, cinsiyeti, gelir durumu, kültür düzeyi, mekânı kullanım amacı değiştikçe renk, doku, ışık gibi mekânsal uyarım elemanlarının onlar üzerindeki psikolojik etkisi de değişmektedir. Bu durumu çocuklar üzerinde gözlemlemek de mümkündür.

Çocuklar, mekândan psikolojik olarak nasıl etkilendiklerini sözlü olarak çok iyi ifade edememekle birlikte, davranışlarıyla, mekân içinde kalış süreleriyle mekândan olumlu ya da olumsuz olarak nasıl etkilendikleri hakkında ipuçları vermiştir.

Yapılan çalışmada çocuklar sevdikleri, kendilerini güvende hissettikleri mekânda daha çok zaman geçirmek isterken, rahatsız oldukları mekânı kullanmak istemeyerek tercihlerini belirtmişlerdir. Çocukların mekândan beklentileri, çok renklilik, içinde rahatça oynayabileceği, sınırlarını kontrol altında tutabileceği büyüklükteki alanlar olmuştur.

Mekânsal elemanları uyum içinde bir araya getirerek kullanıcıların hizmetine sunmak durumunda olan mimarların, hem bu mekânsal uyarım elemanlarını hem de kullanıcıları iyi tanımaları, yapacakları tasarımların verimliliğini arttıracaktır. İnsan içinde bulunduğu mekândan psikolojik olarak olumsuz etkilenmediği, tam tersine kendini mutlu, huzurlu, güvende ve güçlü hissettiğinde, o mekânın mimarı, insanların ruhsal sağlığına da hizmet etmiş olacaktır. Başarılı ve üretken bir toplum olmanın ilk koşulu olan sağlıklı bir toplum olma amacına ulaşmak için mimarların üstüne düşen bir görev de budur.

KAYNAKLAR

- Alp, T., (1984), İç Mekânlarda Renk Kullanımları, İç Mekân Düzenleme Bilim Dalı Konferansları, 1976 – 1977 Ders Yılı, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Yayını, No: 4
- Alp, F.A., (1993), Mekân Düzenlemesi ile Davranışlar Arasındaki İlişkiler Açısından Tiyatro Binalarında Kullanıcıya Ait Mekânların İrdelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Altan, İ., (1989), Mimarlıkta Mekân Kavramı, Yıldız Bülteni, İstanbul, 1.
- Altan, İ., (1992), “Mimarlıkta Mekân Kavramı”, Mimarlık ve Şehircilikte Mekân, Yıldız Üniversitesi Yerleşme ve Mimarlık Bilimleri Uygulamalı Araştırma Merkezi, 1 – 5.
- Anon., (1988), Türkçe Sözlük, Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu – Türk Dil Kurumu, Cilt 1, Ankara.
- Arcan, E.F. ve Evcı, F., (1987), Mimarîde Tasarıma Yaklaşım, İstanbul.
- Aydınlı, S., (1986), Mekânsal Değerlendirmede Algısal Yargılara Dayalı Bir Model, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İ.T.Ü. Matbaası, İstanbul.
- Aydınlı, S., (1992), Mimarlıkta Görsel Analiz, İ.T.Ü. Kütüphanesi, Sayı:1515, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.
- Aydınlı, S., (1993), Mimarlıkta Estetik Değerler, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, 27,42.
- Aydoslu, G., (1967), Konut Yapılarında Kişi - Alan - Maliyet Bağlılıkları, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 16.
- Barbey, F., (1974), Childhood Society Man Environment Interactions; Evaluations And Applications, The State Of The Art In Environmental Design, EDRA 5, 143.
- Bilgin, N., (1984), Çocuklar ve Mekânlar, Mimarlık, 9, 18-23.
- Bilgin, N., (1990), “Fiziksel Mekândan İnsani ya da İnsanlı Mekâna”, Mimarlık Dergisi, Sayı 241,1990/3: 62 – 65.
- Bozkurt, O., (1962), Bir Mekân Anlayışı, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul..
- Brower, S.N., (1980), “Territory in Urban Settings”, Human Behavior and Environment Advances in Theory and Research: Environment and Culture, Vol: 4, Edited by I.Altman, A. Rapoport, J.F. Wohlwill, Plenum Press, U.S.A..
- Conway, J.D., (1977), Der., Human Responses to Tall Buildings, Dowden Hutchinson and Ross, Stroudsburg, PA.
- Çakın, Ş., (1988), Mimarî Tasarım, İnsan, Toplum ve Çevre İlişkileri, Özal Matbaası, İstanbul.
- Çakır, H., (1997), Çocukların Algılamasında Etkili Olan Mimarî Parametrelerin Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul, 18-21, 28,32.

Çırık, G., (1997), Kentsel Mekânların Tasarımında Psikolojik Boyut Üzerine Bir Araştırma ve Bir Model Önerisi, Ataşehir Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çubuk, M., (1982), "Zaman ve Kentsel Çevre Oluşumu", MSÜ, Mimarlık Fakültesi, ŞAMP. Dizisi – 1, İstanbul.

Divanlıoğlu, H.D., (1980), Mimarlıkta Biçimlerin Oluşum Etmenleri, İstanbul.

Edney, J.J., (1976), "Human Territories: Comment on Functional Properties", Environment and Behavior, Vol: 8 No:1, Sage Publications Inc., U.S.A..

Eldem, N. ve Yücel, A., (1984), "Bina Bilgisi 2 Dersi, Ders Notları Özeti", 1983 – 1984 Öğretim Yılı, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Erkman, U., (1977), Çevre Analizi, Doçentlik Tezi, İ.T.Ü., İstanbul.

Ersoy, D., (1997), Bina ve Kentsel Mekân Biçimleniş Etkileşimi, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ertürk, D.Z., (1977), Kullanıcı Konforu Açısından Boyutsal Gereksinimlerin Saptanması İçin Bir Yöntem, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi, Bizim Büro Baskı Atölyesi, Ankara.

Ertürk, S., (1989), Çocuk ve Mekân, Yıldız Bülteni, 22-24.

Eşkinat, Y., (1990), "Mekânsal Özellikler ve Planlama Eylemi'nin Kentsel Mekâna Olumsuz Etkileri", Girişim – Media , O.D.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Yayını, Ankara, 64 – 67.

Francis, M., (1989), "Control as a Dimension of Public – Space Quality", Public Places and Spaces, Edited by Irwin Altman and Ervin H. Zube, Plenum Press, U.S.A..

Fueg, F., (1981), Mimarînin Temelleri, Yapı Dergisi, Sayı: 39, YEM, İstanbul.

Güngör, H., (1983), Temel Tasar, İkinci Baskı, AFA Matbaacılık, İstanbul.

Gür, Ş.Ö., (1984), "Yöre Mimarlığı, Nostalgia?", Mimarlık, 2:3 – 5.

Gür, Ş. Ö., (1996), Mekân Örgütlenmesi, Gür Yayıncılık, Trabzon.

Hacıhasanoğlu, O., (1996), İnsan Çevre İlişkilerinde Kalabalıklaşma ve Kültürel Boyut, İ.T.Ü., İstanbul.

Hall, E.T., (1966), The Hidden Dimension, Anchor Doubleday Books, New York.

Hall, E.T., (1970), "The Antropology of Space: An Organizing Model", Environmental Psychology Man and His Physical Settings, Edited by H.M. Prohansky, W.H. Ittelson, L.G. Rivlin, Holt Rinehart and Winston Inc., U.S.A.

Hasol, D., (1979), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, Yapı – Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Hoogstad, (1990), Space, Time, Motion, Gravenhage, Netherlands.

Işıkpınar, E.M., (1993), "Planlama ve Tasarım Bütününde Kentsel Psikoloji, Postmodernizm, Post – Urbanizm", Kentsel Tasarım ve Uygulama Sempozyumu, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü, 21 – 22 Mayıs 1992, İstanbul, 35-36.

Ittelson, W.H., (1970), "The Constancies in Perceptual Theory", Environmental Psychology: Man and His Physical Settings, Edited by H.M. Proshansky, W.H. Ittelson, L.G. Rivlin, Holt Rinehart and Winston Inc., U.S.A..

İnan, C., (1996), Kamusal Çevrelerde İnsan – Çevre – Davranış Etkileşim Sistemi: Bir Alan Çalışması, Yüksek Lisans Tezi, İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

İnceoğlu, N., (1979), Bina Programlama, Tübitak Basımevi, Ankara,20.

Kahvecioğlu, H.L., (1998), Mimarlıkta İmaj: Mekânsal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kıran, A., (1986), Rengin Psikolojik Etkilerinin İncelenmesi ve Deneysel Psikoloji Yöntemi ile Ülkemizde 18 – 25 Yaş Üzerine Renk Tercihlerinin Saptanması, Doktora Tezi., İstanbul.

Koç, F., (1999), Çocuk ve Mekân, Yüksek Lisans Tezi, İ.T.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Konuk, G., (1979), Kentsel Tasarımda Boyutlandırma Ölçütleri ve Ülkemiz İçin Geniş Kapsamlı Bir Model Önerisi, Doktora Tezi, M.S.Ü. Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Kuban, D., (1990), Mimarlık Kavramları, 3. Baskı, İstanbul.

Küller, R., (1973), Mimarlık ve Duygular, (Çev., C. Ünsal), 4.

Lang, J., (1974), "Theories of Perception and 'Formal' Design", Designing for Human Behavior: Architecture and the Behaviora Sciences, Edited by J. Lang, C. Brunette, W. Moleski, D. Vachon, Dowden, Hutchinson & Ross Inc., U.S.A..

Lang, J., (1987), Creating Architectural Theory the Role of the Behavioral Science in Environmental Design, Van Nostrand & Reinhold Company, U.S.A..

Le Compte, W.A., (1979), "Cross – Cultural Differences in The Perception of Crowding", ICEP Conference Program Abstracts, Guilford University of Surway.

Onur, B., (1994), Toplumsal Tarihte Çocuk Sempozyumu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 3.

Parlak, L., (1997), Müze ve Galerilerde Sergileme Tasarımına Etki Eden Etmenler, Yüksek Lisans Tezi, YTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Rasmussen, S.E., (1994), Yaşanan Mimarî (Çev.,Ö. Erduran), Remzi Kitapevi, İstanbul.

Ruesch ve Kees, (1970), "Function and Meaning in the Physical Environment", Environmental Psychology Man and His Physical Settings, Edited by H.M. Proshansky, W.H. Ittelson, L.G. Rivlin, Holt Rinehart and Winston Inc., U.S.A., 142.

Şahin, K., (1984), Çocuğun Yasaklı Mekânı Üzerine Notlar, Mimarlık, 9, 24 - 27.

Tümer, G., (1976), Mimarî Mekânın Sistem Kuramı, İletişim Kuramı, İşaretbilim, Dilbilim ve Anlambilim Açısından İrdelenmesi Üzerine Bir Deneme, Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınlanmamış Doktora Tezi , İzmir.

Tümer, G., (1984), İnsan - Mekân İlişkileri ve Kafka, Sanat – Koop Yayınları, İstanbul.

Yıldız, M., (1998), M.Ü.G.F. İç Mimarlık Bölümü, Hacim Tasarımı Sanat Dalı Tasarım 2 Ders Notları, 5.

Yürekli, K.F., (1977), Çevre Görsel Değerlendirmesine İlişkin Bir Yöntem Araştırması, Doktora Tezi, İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul.

Zevi, B., (1990), Mimarîyi Görmeyi Öğrenmek (Çev., H.D. Divanlıoğlu), Birsan Yayınevi, İstanbul.

Ziegler, S., Andrews, H., F., (1987), "Children and Built Environments: a Rewiev of Methods For Environmental Research and Design", Methods in Environmental and Behavioural Research, Van Nostrand and Reinhold Company, U.S.A., 301.

EKLER

Ek 1 Renklerin kullanıldıkları mekânlara göre bireyler üzerindeki etkisi (Alp, T.,1984).

RENKLER	KULLANILDIKLARI MEKÂNLAR	BİREYLER ÜZERİNDEKİ PSİKOLOJİK ETKİ	BİREYLER ÜZERİNDEKİ GÖRSEL ETKİ
TEK RENKLİLİK	Doğayla bütünleşen mekânlar	Sakinlik, aşırısı tek düzelik	Düzen ve birlik
ÇOK RENKLİLİK	Genelde eğlence, oyun amacıyla kullanılan mekânlar	Canlılık, aşırısı karmaşa ve huzursuzluk	Çeşitlilik
KOYU RENK ZEMİN ÜZERİNDE KOYU RENK ELEMANLAR	Cepheler ve döşeme	Zenginlik	Hafiflik
AÇIK RENK ZEMİN ÜZERİNDE KOYU RENK ELEMANLAR	Cepheler ve döşeme	Uyarıcı	Ağır
MALZEMELERİN DOĞAL RENKLERİNDE KULLANIMI	Sade ve doğayla bütünleşen mekânlar	Güven verici	Renk - Fonksiyon uyumu öğeleri renkleriyle ortaya çıkartmak
UYUMLU RENKLER	Doğal ve uzun süreli kullanılan mekânlar	Huzur verici, rahatlatıcı ve güven verici	Gözü yormayan düzen, renk şiddetlerinin kırılıp yumuşaması
UYUMSUZ RENKLER	Sıradan mekânlar	Huzursuz edici	Gözü yoran, karmaşık renk korelasyonu
KARŞIT RENKLER	İlgi çekici kılınmak istenen mekânlar	Uyarıcı, heyecan verici ve tahrik edici	Renkte şiddet artışı bazı öğelerin öne çıkmasını sağlar. Renklerin eşit oranda kullanılması etkilerinin nötrleşmesini sağlar.
PASTEL RENKLER	Genelde konut alanlarında	Sakinleştirir	Gözü dinlendirici
PARLAK RENKLER	Kısa süreli daha çok ticari amaçlı mekânlarda	Heyecan ve neşe verici	İlgi çekici
AÇIK- SOĞUK RENKLER	Sıkıcı, dar, yüksek yüzeylerle çevrili hücreli mekânlar	Ferahlık	Genişlik
KOYU DOYGUN RENKLER	Genişlik ya da uzunluğuyla insan ölçeğinden kaçan mekânlar	Güven, rahatlık	Darlık
NÖTR RENKLER	İki mekân arasında geçiş görevini üstlenen dinamik mekânlar	Güven, uyum	Mekân özelliklerini koruma

Ek 2 Mekân bileşenlerinin yüzeylerinde kullanılan renklerin etkisi (Kıran, 1986).

RENK	DÖŞEMEDE	DUVARDA	TAVANDA
Kırmızı	Kudretli, ifadeli	Huzursuzluk verici	Kasvetli, rahatsız edici
Turuncu	Hareketli	Sıcak	Tahrik edici, basık
Sarı	Huzursuzluk verici	Tahrik edici	Aydınlatıcı, heyecan verici
Yeşil	Sakinleştirici	Sarıcı, çevreleyici	Koruyucu, örtücü
Mavi	Davetkâr, kurtarıcı	Uzaklaştırıcı, itici, soğuk	Maneviyat, koruyucu
Kahverengi	Sağlam, durdurucu	Sabit, durağan	Sıkıntı verici
Mor	Kararsızlık, rahatsız edici	Aşağılayıcı	Bunaltıcı
Siyah	Düşündürücü	Huzursuzluk verici	Ezici
Pembe	Hassasiyet	Özden uzaklaştırıcı	Saydam, uçucu
Beyaz	Dokunulmazlık	Rahatlatıcı, genişletici	Boşluk hissi, hafiflik

Ek 3 Anket Formu

Kişisel Bilgiler

Yaş :
 Cinsiyet : Kız ☐ Erkek ☐
 Annenin Mesleği :
 Annenin Eğitim Durumu :
 Yok ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐
 Babanın Mesleği :
 Babanın Eğitim Durumu :
 Yok ☐ İlkokul ☐ Ortaokul ☐ Lise ☐ Üniversite ☐

1. Anketin yapıldığı anaokulunun mekân kurgusuna yönelik sorular;

- Buraya gelmeden önce sana anlatmışlar mıydı? Anlatılanlar doğru mu yoksa hayal kırıklığına uğradın mı?
- Anaokulunun yeri sence nasıl?
- Anaokulu binası hakkındaki düşüncelerin nelerdir?
- Bu bina içindeki ısı nasıl? Sana göre sıcak mı yoksa soğuk mu geliyor?
- Sınıfta öğretmenini rahatça duyabiliyor musun?
- Dışarıdan trafik sesi, inşaat gürültüsü gibi sesler geliyor mu? Bu sesler seni rahatsız ediyor mu?
- İçerideki aydınlatma yeterli mi?
- Dışarıdan gelen ışık yeterli mi?
- Sınıfın havalandırması yeterli mi?
- Anaokulunu aşağıdaki sıfatlardan biri ile tanımlayacak olursan hangilerini seçersin?

Canlandırıcı – Gevşetici

Dinlendirici – Yorucu

Doğayla uyumlu – Doğayla uyumsuz

Etkileyici – Etkileyici değil

Ferah – Dar ve basık

Gösterişli – Gösterişsiz

Güzel – Çirkin

Güven verici – Güven verici değil

Hoş kokulu – Kötü kokulu
 Hoş ve sevimli – Sevimsiz
 Huzur verici – Huzursuz edici
 İlgi çekici – Sıkıcı
 İyi donatımlı – Kötü donatımlı
 İyi düzenlenmiş – İyi düzenlenmemiş
 İyi planlanmış – Kötü planlanmış
 Kullanışlı – Kullanışsız
 Modern – Modası geçmiş
 Mutluluk verici – Mutsuz edici
 Rahat ve konforlu – Konforsuz
 Renkli ve canlı – Renksiz ve soluk
 Sade – Karmaşık
 Samimi– Resmi
 Sessiz sakın – Gürültülü
 Temiz ve bakımlı – Pis ve bakımsız

- Dışarıdaki manzara hakkında ne düşünüyorsun?
- Arkadaşlarınla beraber oynamayı tercih edersin yoksa sadece sana ait bir alanda tek başına oynamayı istersin?
- Arkadaşlarının sayısı açısından anaokulundan memnun musun?
- Kendini kalabalıkta hissediyor musun? Neden?
- Bulunduğun mekânı dar mı yoksa geniş mi hissediyorsun?
- Sen olsan bu anaokulunu nasıl düzenlerdin?
- Buraya ilk geldiğinde burası hakkında ne düşünmüştün?
- Şimdi burası hakkında ne düşünüyorsun?
- Bu binanın sana en ilginç gelen yeri neresi?
- Bu binada hiç hoşuna gitmeyen yer ya da yerler neresi? Neden?
- Anaokulunun bahçesinin büyüklüğü sence yeterli mi?
- Anaokulunun bahçesinde daha başka oyuncaklar olmasını ister misin?
- Anaokulunun bahçesinde rahat oynuyor musun?
- Sınıfın içinde oyun oynayacak alan dar mı yoksa geniş mi?
- Anaokulunda senin kolay hareket etmeni zorlaştıran bir şey var mı?

2. Mekâna kuşatma ve sarma özelliğine yönelik sorular;

- Sence sınıfın en önemli bileşeni hangisi? Çatı, duvarlar, döşeme arasında bir seçim yapabilir misin?
- Sınıfın duvarları olmasa ne olurdu?
- Sınıfın çatısı olmasa ne olurdu?
- Çatının eğimini sınıfın içinden de görmek ister misin?
- Tavanı düz mü, eğimli mi tercih edersin?

3. Mekân kompozisyonu ve bileşenlerine yönelik sorular;

- Anaokulunun en çok hoşuna giden yeri neresi? Neden?
- Binanın içindeki merdiveni rahat kullanıyor musun?
- Binaya merdiveni kullanmadan girmek ister misin?
- Sınıfta en sevdiğin köşe hangisi? Neden?
- Sınıfta en sevmediğin köşe hangisi? Neden?
- Ayı ayrı köşelerde oynamayı seviyor musun? Yoksa sınıfı tek mekân olarak kullanmak mı istersin?
- Sınıfın biçimi hakkında ne düşünüyorsun?
- Sence bu sınıfın tavanı yüksek mi alçak mı?
- Sınıfın tavanının yüksek olması sende nasıl bir his uyandırıyor? Neden?
- Küçük köşelerde saklanarak mı, yoksa geniş bir alanda başkaları görerek mi oynamak istersin?

4. Mekân öğelerine yönelik sorular;

- Sınıfın pencereleri ile evinin pencereleri arasında fark var mı? Hangisi güzel? Neden?
- Duvarda daha büyük pencere olmasını ister misin? Neden?
- Anaokulunun içindeki mobilyalar nasıl?
- Masanın, sandalyenin boyutları sana göre yüksek mi yoksa alçak mı geliyor?
- Sence oyuncakların, kitapların, elişi malzemelerinin yerleri belirlensin mi?
- Eşyaları kapalı dolaplarda mı, yoksa açık raflarda mı görmek istersin?
- Boş bir odayı senin doldurmanı isteseler neleri seçerdin?
- Hangi renk halı kullanırdın ?

5. Mekân bileşenlerinin fiziksel özelliklerine yönelik sorular;

- Sence evleri hangi malzemeden yapabiliriz? Taş, tuğla, hasır, bez, metal malzemeler arasında seçim yapabilir misin?
- Duvarları cam olan bir sınıfta kendini nasıl hissederdin?
- Sınıfın duvarlarının ne renk olmasını istersin?
- Anaokulunun rengi hakkında ne düşünüyorsun?
- Sen olsan burada hangi renkleri kullanırdın?
- Sınıfın yerinde halı mı yoksa ahşap parke mi kullanılmalı?

6. Oyuncakların mekândaki yerini irdeleyen sorular;

- Sınıfta hiç oyuncak olmasaydı, burayı yine de sever miydin?
- Anaokulunu seviyor musun?
- Sevmene neden olan şeyleri sayar mısın?
- Sevmemene neden olan şeyleri sayar mısın?
- Bana hayalindeki anaokulunu anlatır mısın?

ÖZGEÇMİŞ

Doğum tarihi	21.04.1970
Doğum yeri	Sivas
Lise	1984 – 1987 İzmir Eşrefpaşa Lisesi
Lisans	1988 – 1989 Karadeniz Teknik Üniversitesi Mühendislik - Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü 1989 – 1994 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü
Yüksek Lisans	1994 – 2000 Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı, Mimarî Tasarım Programı
Çalıştığı kurum(lar)	1997 – 1998 Kaledekor Yapı Malzemeleri Sanayi ve Ticaret A.Ş.

